

omme **God**
ende
Vlaenderen

Leven en werk van Jozef De Brouwer

Joris Roelants

omme **God**
ende
Vlaenderen

Leven en werk van Jozef De Brouwer

Joris Roelants

Heemkundige Kring Haaltert
D/3136/2009/1

voor omd.

Voorwoord	4
01 De Jeugdijaren	7
Het Sint-Maartensinstituut te Aalst (1917-1920)	9
Het Sint-Jozefscollege te Aalst (1920-1924)	10
Het Heilig Maagdcollege te Dendermonde (1924-1928)	10
Het Klein Seminarie te Sint-Niklaas	12
Het Groot Seminarie te Gent	13
Priesterwijding	13
02 Onderpastoor te Denderleeuw	17
De oorlogsjaren 1940-1945	20
De bevrijding	23
03 Onderpastoor te Hofstade	31
Het parochieleven	33
De eerste heemkundige activiteiten	34
Het Comité voor Recht en Naastenliefde	36
Afscheid van Hofstade	37
04 Pastoor te Impe	39
Het parochieleven	42
De zaak Daens	43
Compensatievergoeding voor priesters	46
Diebout	48
Afscheid van Impe	48
05 Pastoor te Sint-Gillis-Dendermonde	51
Facies ad populum	54
Heemkundige activiteiten	55
Leuven Vlaams	55
Het conflict met onderpastoor Verhaeghen	56
06 Pastoor emeritus	59
Afscheid van het actieve priesterleven	61
Gezondheidsproblemen	61
Afscheid van Jozef De Brouwer	63
Herinneringen aan Jozef De Brouwer	63
Bijlagen	69
Bronnenlijst	95

Naast de duizenden bladzijden met geschiedkundige en heemkundige bijdragen¹, liet Jozef De Brouwer ook enkele autobiografische teksten na, waarin hij terugblijkt op zijn leven. Die ego-documenten vormen de rode draad doorheen deze biografie. In de cursieve tekst is Jozef De Brouwer zelf aan het woord. Deze passages worden afgewisseld met stukken uit brieven en krantenartikels².

In dit werk wordt een beknopt overzicht gegeven van De Brouwers leven aan de hand van tekenende gebeurtenissen en enkele opmerkelijke anekdotes. Er wordt ingegaan op zijn heemkundig werk, zijn interesse voor de oudheid en meer bepaald de geschiedenis van zijn eigen streek. Verder komt ook zijn uitgesproken belangstelling voor Vlaanderen aan bod en de problemen die dit met zich meebracht³.

---

1 In bijlage is de volledige bibliografie van Jozef De Brouwer opgenomen, samen met een overzicht van de onderscheidingen die hij hiermee behaalde.

2 Vele citaten zijn geschreven in archaisch Nederlands en zijn ook zo in de tekst terug te vinden omdat ze voor een deel de tijdsgeest weergeven. Enkel grammaticale fouten en typfouten werden verbeterd tussen vierkante haakjes. Alle geraadpleegde documenten, brieven en krantenartikels (zie bronnenlijst) werden aan de Heemkundige Kring Haaltert overgemaakt. Ze kunnen daar -samen met de volledige bibliografie- worden geraadpleegd.

3 In bijlage werden stukken ondergebracht die het historisch kader schetsen waarin alles zich afspeelt.

Voor sommigen ging Jozef De Brouwer niet ver genoeg in zijn engagement, zowel op Vlaams als op sociaal gebied ; volgens anderen was hij een extremist. Het is niet de bedoeling in dit werk daarover een oordeel te vellen.

Wel kan gesteld worden dat hij vocht voor zijn overtuiging op een standvastige en koppige manier, die hem eigen was. Ook de doorgedreven werkkraft waarmee hij zijn opzoekingswerk verrichtte is opmerkelijk, evenals zijn sociale ingesteldheid en de strikte manier waarop hij alles noteerde en bijhield.

Op zijn doodsprentje schreef hij zelf dat hij dikwijls faalde in zijn trouw en zijn taak tegenover God en zijn medemensen. Toch bleef hij steeds zijn levensideaal indachtig, in alles wat hij deed, “Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus”.

Omme God ende Vlaanderen.

01

Het Sint-Maartensinstituut
Aalst

Het Sint-Jozefcollege
Aalst

Het Heilig Maagdcollege
Dendermonde

Het Klein Seminarie
Sint-Niklaas

Het Groot Seminarie
Gent

Priesterwijding

De jeugdijaren

“Jozef De Brouwer werd geboren te Haaltert in de ‘Krebbe’ (nu Sint-Goriksplein) op 28 februari 1909. Enkele maanden later verhuisde het gezin De Brouwer naar de woning op de hoek van de Bruulstraat en het Pastoriestraatje.” (De Loose 1992, 4)

Het gezin De Brouwer in 1919.
v.l.n.r. Leonie Van Den Steen,
Camiel, Maria, Jozef en Maurice
De Brouwer

Jozef De Brouwer schreef zelf : Geboren te Haaltert, 28.2.1909, op de vooravond van de Sint-Jozefsmaand, in een klein huisje in de Kerkstraat en gekerstend in de Sint-Gorikskerk op 1 maart 1909. (De Brouwer s.d. a., 1)

“Het gezin van Camiel De Brouwer en Leonie Van Den Steen bestond uit drie kinderen. Naast Jozef waren er Maurice, geboren op 16 mei 1910 en Maria, geboren op 28 mei 1911.” (De Loose 1992, 4)

Vader werd geboren op 20 april 1864. Hij was rechtschapen en vriendelijk in zijn omgang. In de handelszaak was hij medewerker van moeder, die aktiever en ondernemender was. Moeder (°18 maart 1875) was van jongsaf werkzaam als kantwerkster.(...) Moeder hield veel van mij, en het is wel steeds haar droom geweest dat ik priester zou worden,

zonder mij evenwel te dwingen ; maar door er veel voor te bidden en van haar kinderen, naar onze mening, te streng te eisen dat ze 's zondags twee missen en in de week dagelijks de mis zouden bijwonen. (De Brouwer s.d. a., 1)

Het Sint- Maartensinstituut te Aalst (1917-1920)

“Jozef liep school te Haaltert bij de Zusters tot het tweede studiejaar waarna hij naar het Aalsterse Klein College (Sint-Maartensinstituut) gestuurd werd.” (De Loose 1992, 4)

Na tot het tweede studiejaar bij de zusters te Haaltert op school te zijn geweest, werd ik, dank zij de bemoeiingen van onderpastoor Prosper Ronsse, met wie onze thuis als naaste gebuur op goede voet leefde, naar het Klein Kollege (Sint-Maartensinstituut) te Aalst gestuurd. Dat was in 1917, tijdens de Eerste Wereldoorlog. Drie jaar lang werd de weg, heen en terug zo'n 12 km, te voet afgelegd.

Op passiezondag, 21 maart 1920 deed ik mijn Plechtige Communie te Haaltert, en

datzelfde jaar werd ik gevormd door Mgr. Segers in de Sint- Jozefskerk te Aalst.

Op het kollege was ik steeds een middelmatige student, met een voorliefde voor geschiedenis en moeilijkheden met de talen. (De Brouwer s.d. a., 1)

Jozef De Brouwer in 1922.

Het Sint-Jozefscollege te Aalst (1920-1924)

In september 1920 werd ik overgeplaatst naar het Sint-Jozefscollege te Aalst, in de zevende, want ik wou priester worden. Door familiale omstandigheden dubbelde ik de vijfde Latijnse.

Als jong student werd ik lid van de Vlaamse Studentenbond de 'Witte Kaproenen', onder leiding van Jozef Gijssels. De 'dappersten' -en ik was toen onder hen- vonden er genoeg in het rood af te scheuren van de vlagjes die de paters Jezuïeten bij feestgelegenheden met reeksen op een koord over de speelplaats spanden. (De Brouwer s.d. a., 1-2)

Het Heilig Maagdkollege te Dendermonde (1924-1928)

Om uit de werkslommer thuis weg te zijn , werd ik in september 1924 intern op het Heilig Maagdkollege te Dendermonde. Ik persoonlijk verlangde veeleer naar het Pater Damiaankollege in Aarschot te gaan.

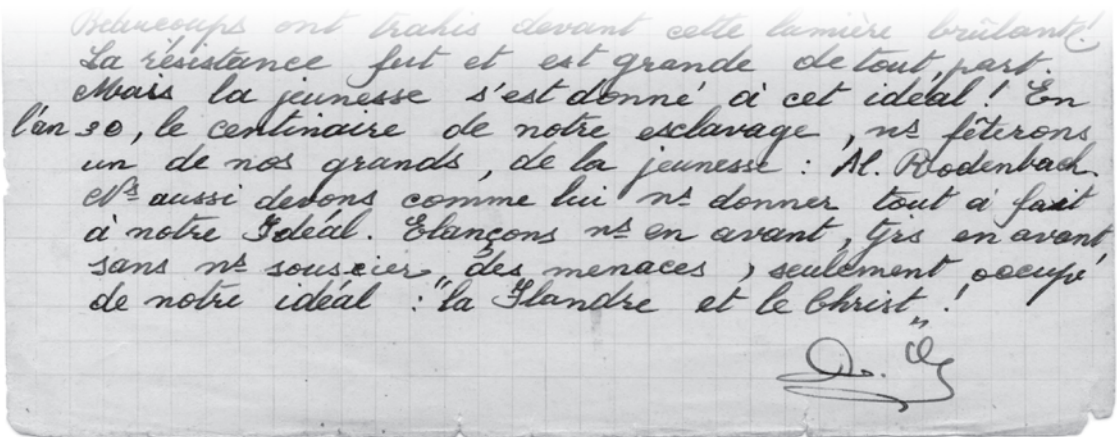
Te Dendermonde mocht ik na de vierde met een studentenbedevaart (A.C.B.J.) van Mgr. Piccard mee naar Rome. Een honderdtal Vlamingen maakte deel uit van deze groep en eisten ook Nederlandse mededelingen en zongen de 'Vlaamse Leeuw' wanneer de anderen de 'Brabançonne' inzetten. Ik kwam zeer onder de indruk van Paus Pius XI, (...), die ons toeliet zijn ring te kussen. Ik was een van de jongsten. Hij legde vol tederheid zijn hand op mijn hoofd. Dit was, naast het bezichtigen van de onschatbare kunstwerken in de kerken en musea te Rome en te Florentië, voor mij het grootste.

In de derde bleef ik eerder afzijdig van de Vlaamse studentenbeweging, wellicht onder invloed van de leraar E.H. Antoon van Steen. In de poësis kwam ik die crisis te boven en werd, naar het oordeel van de superior, een van de ergsten. Het A.K.V.S. (Algemeen Katholiek Vlaams Studentenverbond) werd door de kerkelijke overheid ten strengste verboden. Maar in het geheim had onze klas een abbonement op 'Jong Dietsland' en 'De Blauwvoet' (tijdschrift van A.K.V.S.), die onderhands werden doorgegeven.

Rond kerstdag 1926 werd ik (...) door E.H. Superior Jozef De Cock op zijn kamer geroepen. Hij wees mij er op dat ik op een slechte weg was, ...gezien ik met de Vlaamse

ekstremisten simpatiseerde. Iemand, meende hij (...) had een slechte invloed op mij. Twee uren duurde het gesprek over de Vlaamse kwestie en het onderzoek naar de oorzaak. Het was troostend inmiddels in de straten van Dendermonde toen juist Vlaamse strijdlieden te horen zingen. Bij de retret van rond O.L.H. Hemelvaart 1927 was mijn levensinzicht geneesheer te worden, om goed te doen aan de mensen en vrijelijk in de Vlaamse aktie te kunnen werken. Het was voor moeder een zeer gelukkige dag wanneer ik haar begin december naar het kollege riep om haar mijn besluit mee te delen dat ik priester wou worden.

Begin van het tweede trimester in de reeks spreekbeurten, zou ik het in het Frans hebben over 'Le mouvement flamand et le gouvernement belge'. Het was een striemende aanklacht tegen dit laatste. Rond het einde, wanneer het ergste nog moest volgen, vroeg de leraar hoelang het nog moest duren. Als besluit klonk het :

Multitudes ont trahis devant cette lumière brûlante!
La résistance fut et est grande de tout part.
Mais la jeunesse s'est donnée à cet idéal! En
l'an 30, le centenaire de notre esclavage, nous fêterons
un de nos grands, de la jeunesse: Al. Rodenbach.
et aussi devons comme lui nous donner tout à fait
à notre idéal. Et lançons nous en avant, très en avant
sans nous soucier des menaces, seulement occupés
de notre idéal: "la Flandre et le Christ!"

D. de

(De Brouwer 1927, 7)

Het was doodstil na de voordracht. Doodsbleek nam de leraar zijn plaats in en een reeks verwijten aan mijn adres volgden. De voornaamste waren: 'dans dix ans vous rougirez de honte' en dan een bede tot de studenten er toch naar buiten geen woord over te spreken.

In de retorika begonnen de roepingskwesten. Ik werd meermaals geroepen wegens twijfels tussen Scheut en Seminarie. Ik kreeg herhaaldelijk de verzekering dat ik niet bang diende te zijn dat het Vlaamse ekstremisme een hinderpaal zou vormen in mijn toekomstig priesterleven. Het is wel anders uitgevallen.

'Ons jaar' verliet het kollege zonder veel incidenten, maar zeker met wrok in het hart tegen de overheid. Bij de prijsuitreiking gingen we weg vooraleer de Brabançonne was gespeeld. (De Brouwer s.d. a., 2-3)

Jozef De Brouwer
in 1928 in de
Retorica van het
Dendermondse
Heilig Maagd
College.

Het Klein Seminarie te Sint-Niklaas

Van december 1928 tot Pasen 1929 was Jozef thuis met een acute darmontsteking. Dit eerste jaar telde toch mee, blijkbaar dankzij de welwillendheid van zijn professoren Van Goethem en Blancquaert'. (De Brouwer s.d. a., 3)

Gedurende het groot verlof van 1929 (...) hield ik een voordracht voor de studentenbond Erpe-Mere over het 'Rampjaar 1830', welke sloot met de woorden : 'België is ons vaderland niet. Want niet het land waarin wij leven heeft het recht aanspraak te maken op de naam vaderland, maar wel het land dat in ons leeft : Vlaanderen ! Groot-Nederland'. Een andere spreekbeurt handelde over de 'Orangistische weerstand na 1830 en de nationale traditie in de Vlaamse Beweging', met als besluit een pleidooi voor scheiding ! Nog een andere handelde over 'de hogere geestelijkheid en de Vlaamse Beweging, vóór de oorlog' (...). Het was een heerlijke tijd, ... maar ook een van strijd ! (De Brouwer s.d. a., 4)

Gedurende de vakantie nam ik deel aan de klandestiene verboden vergadering voor studenten op de bovenzaal 'In den Uil' (nu 'de Roeland') te Gent, waar onder meer het woord werd gevoerd door dr. Hilaire Gravez, uit Aalst. Men heeft het op het Klein-Seminarie geweten. Hoe ? In ieder geval, na mijn tweede jaar wijsbegeerte en overgang naar het Groot-Seminarie schreef superior Vercruycken op mijn fiche : 'op Vlaams gebied niet te betrouwen', met andere woorden een extremist.

In 1930 -bij de viering van de honderdjarige onafhankelijkheid van het land- werd te Haaltert door de leden van de Missienaakring een 'Belgisch bloempje' verkocht, wat door mij -tot ergernis van de voorzitter- werd geweigerd. (De Brouwer s.d. a., 5)

Het Groot Seminarie te Gent

Op het seminarie kwam ik, langs Jan de Venter om, in contact met Z.E.H. De Kesel, professor in geschiedenis. Vrij en vrank mocht ik mijn mening uiten over de K.S.A. (Katolieke Studenten-aktie) en het Vlaams probleem. Na een jaar werd ik door direktieur [directeur] (Z.E.H. C.J. Callewaert), mijn geestelijke leider, geïnterpelleerd over mijn Vlaamse overtuiging, waaromtrent tot nog toe geen woord was gerept geworden. Ik verwees naar mijn besprekingen op dit gebied met Z.E.H. L. De Kesel, en zei niet te menen dat dit met geestelijke leiding iets te zien had, en bekende dat ik 'overtuigd Vlaams-Nationalist, Groot-Nederlander' was, maar als priester van elke 'aktiviteit' meende te moeten afzien.

Een korte roepingskrisis maakte ik door na het verlof 1931.

Op het Seminarie behoorde ik , en werd aangezien, als extremist, zowel op Vlaams als op sociaal gebied. De rechtse dictatoriale denkbeelden en socialisering van de bedrijfs-goederen kenden mijn simpatie.

Mijn hobby was geschiedenis. De Vlaams-nationale in het bijzonder, maar ook de missiegeschiedenis boeide mij. Ik waagde mij dan ook aan de vertaling (uit het latijn) van het reisverhaal van pater Willem van Rusbroec, dat evenwel nooit werd uitgegeven. (De Brouwer s.d. a.,5)

Priesterwijding

Ik ontving de kleine orden op 19 december 1931 en 21 mei 1932. Op 10 juni 1933 werd ik door Mrg. Coppieters tot onderdiaken gewijd en in september (...) tot diaken. Op het seminarie had ik het blijkbaar met de studies niet zo slecht gedaan, en behoorde tot de groep van mijn jaar die met Beloken Pasen (8 april 1934) door Mrg. Coppieters in de kapel van het seminarie tot priester werden gewijd (...).

Mijn eremis droeg ik op in het klooster op 9 april 1934, en de plechtige dankmis in de kerk van Haaltert op 10 april 1934. (De Brouwer s.d. a., 6)

In de krant van die tijd stond : “Op dinsdag 10 april had op onze parochie de plechtige Eeremis plaats van den E.H. Jozef De Brouwer, zoon van Mr. en Mevr. K. De Brouwer – Van Den Steen, zondag l.l. door Zijne Hoogw. Exc. Mgr. Coppieters tot priester des Allerhoogsten verheven.

Reeds van in den vroegen morgen waren de bewoners aan het werk, en uit de duistere mist rees het lief zonneken op. Aan vele huizen in 't Dorp wapperde de nationale driekleur.

Aan het woonhuis van den jongen priester was het volgende opschrift te lezen : ‘Aan den jongen gewijden Priester, Ouders en familie, biedt de gebuurte Haar eerbiedige en beste heilwenschen.

Het was te 10 u., dat de jonge leviet langs eene haag, versiert met wimpels en vlagjes, naar de kerk geleid werd.(...)

Bij zijne terugkomst thuis, werd de jonge priester verwelkomd door een jongeling, waarop de nieuwe priester in naam zijner familie, de parochianen hartelijk dankte. (...)” (Haaltert, 1934)

Op 11 april volgde er een eremis in de kapel van Sint-Annarust. En ten slotte droeg Jozef op 12 april een mis op voor de studentenbond te Mere. Hier bereikte hem het bericht van zijn voorlopige benoeming als onderpastoor te Denderleeuw. (De Brouwer s.d. a., 6)

Het gezin De Brouwer in 1934.

02

De oorlogsjaren
1940-1945
De bevrijding

Onderpastoor te Denderleeuw

02 Onderpastoor te Denderleeuw

Op 13 april 1934 trok ik naar Denderleeuw, waar ik door pastoor Poelaert vriendelijk werd ontvangen (...). Ik woonde in de pastorie in. 's Zondags moest ik reeds prediken voor de Derde Orde. Met veel schrik bracht ik het er niet slecht vanaf. Ik was er tijdelijk, maar werd toch onmiddellijk ingelijfd in de werking van V.K.A.J. Na enkele maanden verlangde ik niet meer leraar te worden, en nog minder naar Leuven te worden gestuurd. Voor dit laatste legde ik een bewijs voor van de dokter...

Z.E.H. Poelaert wou mij als onderpastoor houden, en was hiertoe bereid mij als inwonend onderpastoor te aanvaarden. Herhaaldelijk [heeft] hij hiertoe [stappen ondernomen] bij Mgr. Coppieters en Z.E.H. De Kesel. Op 29 juni 1934 werd E.H. Carlos van de Gucht tot onderpastoor benoemd van Denderleeuw, in opvolging van E.H. Teirlinck, die ik tijdelijk verving. E.H. Van Strethem was op 19 juli 1934 gepromoveerd tot onderpastoor naar Ninove en op 14 augustus 1934 werd ik te Denderleeuw definitief benoemd. (De Brouwer s.d. a.,6)

De toestand tussen de pastoor en de katolieke partij was er steeds gespannen. Immer stond ik aan de zijde van de pastoor, ook al was ik het met sommige van zijn maatregelen niet eens. Onder meer met de aankoop in 1936 van de Volkskring, lokaal van de katolieke partij (goedgekeurd door het bisdom), waarbij de verhouding nog werd verscherpt. Ter gelegenheid van het Heilig Hartfeest had ik om de medewerking van de katolieke fanfare 'De Dendergalm' gevraagd. Hierdoor kwam ik in moeilijkheden. Strooibriefjes 'Wie zijn de leugenaars?' werden zowel door de geestelijkheid als door de katolieke politiciers verspreid. (...)

Vanaf 1935 was pastoor Poelaert er om bekommerd een kerk op te richten op de wijk Huissegem-Landuit. (De Brouwer s.d. a.,7)

Op 17 januari 1936 verleende Mgr. Coppieters de nodige toelating om een hulpkerk in de wijk Landuit te bouwen. Deze wijk en de kerk werden aan de zorgen van Jozef De Brouwer toevertrouwd. (De Brouwer s.d. a.,7)

De kerk van Huissegem bij de inwijding op 23 juli 1939

De oorlogsjaren 1940-1945

In bijlage een historisch overzicht van het Vlaams nationalisme in het begin van de 20ste eeuw. (blz. 69 ev.)

De mobilisatie werd op 10 mei 1940 gevolgd door de Tweede Wereldoorlog. Op vrijdag 17 mei 1940 werd de bevolking van Denderleeuw door de aftrekkende Engelsen verplicht de gemeente te ontruimen. Ik trok met Julia (De Brouwers huishoudster n.v.d.r.) en haar ouders naar huis, ... waar vader en moeder naar den Ekent trokken. Mijn zuster ging met haar gezin op vlucht naar Frankrijk. Op zondag 19 mei 1940 werd het dorp door de Duitsers bezet, nadat het door de artillerie was beschoten en de kerk -vooral de toren- zwaar was beschadigd. Op maandag keerde ik terug en vond mijn huis ten dele leeggeplunderd, zoals trouwens tal van andere woningen. (De Brouwer s.d. a.,8)

Het Vlaams Kruis van Denderleeuw te La Redorte.

moelijkheden ! Een eerste poging om zonder papieren over de demarkatielijn te geraken te Bourges, mislukte. (De Brouwer s.d. a.,8)

Na onderhandelingen op de Feldkommandatur kwam de groep tenslotte aan in onbezette Frankrijk. (De Brouwer s.d. a.,8)

Te La Redorte verkrijgen wij van generaal Toquenot dat de soldaten van Denderleeuw worden gedemobiliseerd, en vooral een aanbevelingsbewijs van de generaal bezorgde ons verder de zo noodzakelijke benzine. (...) Uit het kamp van Quissac, Sauve en S. Hypolite du Fort worden jonge mannen meegenomen. Op 17 augustus [1940] keerden wij met 93 jonge mannen (...) terug. Op zondag 18 augustus [1940] vond een grootse Vredesbedevaart naar O.L.Vrouw-ter-Nood plaats. (De Brouwer s.d. a.,8)

De jongens van 15 tot 35 jaar waren opgeroepen te vluchten voor de invallende Duitsers. Zij trokken naar Zuid-Frankrijk. Duizende jongelingen geraakten tot in het zuiden. Op 6 augustus 1940 werd een autotocht aangevat door 'het Vlaamse Kruis- Denderleeuw' om de jongens naar hun dorp terug te halen. Ik trok mee, met mevrouw Hector Beeckman. Tal van moeilijkheden moesten worden overwonnen. Te Brussel geraakten wij aan geen papieren en vertrokken op Gods genade. Benzine- en pas-

Aktief werkte ik mee aan 'Winterhulp', onder leiding van mevrouw H. Beeckman, om de voedselschaarste helpen in te dammen, vooral bij de kinderen, de jeugd en noodlijdenden. (...)

De begrafenis van Staf De Clercq.
Grote Markt van Brussel,
27 oktober 1942.

Op 27 oktober 1942 nam ik, als rouwleider, ter vervanging van de pastoor die per telegram was opgeroepen, deel aan de begrafenisplechtigheid te Brussel van Staf de Clercq. Dit deed heel wat stof opjagen ! Ik werd door Z.E.H. De Kesel hierom op de vingers getikt. (De Brouwer s.d. a.,9)

De naam 'Winterhulp' was geïnspireerd op het Duitse 'Winterhilfe'. Dit organisme had tot taak het leveren van materiële steun aan behoeftigen. Nobelprijswinnaar Prof. Heymans was nationaal voorzitter. De organisatie werkte met de toestemming van de Duitse bezetter. (De Loose 1995, 180-181)

De Brouwers medewerking aan Winterhulp en zijn aanwezigheid op de begrafenisplechtigheid van Staf Declercq zullen later mede aan de basis liggen van een aanhoudingsbevel dat tegen hem werd uitgevaardigd. (De Brouwer s.d. a.,9)

Op 3 april 1943 schreef De Brouwer een brief naar Hendrik Jozef Elias, de toenmalige leider van het V.N.V. In deze brief schrijft hij onder andere dat het V.N.V. -naar zijn mening- steunde op valse principes ten opzichte van Vlaanderen. Eerste [Eerste] principie luidt: Duitschland moet winnen. (...) Het eenige principie moet zijn: Vlaanderen moet winnen. Vlaanderen moet zijn. (...) Vlaanderen moet zijn recht op eigen bestaan niet verdienen door bepaalde houdingen, offers en gebaren. Vlaanderen heeft het recht op zijn zelfstandigheid uit de kracht en de wetten van zijn eigen wezen. Zijn wij een volk, ja dan neen ? (...)

“Gebruik makend van de biologische principes, ontwierpen H.S. Chamberlain en J.A. De Gobineau de theorie van de superieure en de inferieure rassen en van de strijd tussen die rassen. A. Rosenberg steunde op die algemene rassentheorie bij de uitwerking van de specifieke Nazitheorie. Volgens hem leidt de natuurlijke tegenstelling tussen de Ariërs (Übermensen) en de niet-Ariërs (Untermensen) tot rassenstrijd. Krachtens diezelfde theorie zullen de Ariërs die strijd winnen en zullen de joden, die de laagste trap bezetten onder de niet-Ariërs, uitgeroeid worden.”
(Verdoodt 1997, 192)

Welnu vanwege Duitsland heeft het idealistische Vlaanderen geen enkele waarborg, geen enkele belofte, geen enkele zekerheid. Het slagwoord: 'De Führer weet alles en zal alles oplossen' kan enkel door naïeve snullen uitgesproken worden en geloofd worden. Integendeel, als Vlamingen staan wij voor een oneindige reeks van ervaringen die alles tot wantrouwen stemmen en ons doen vaststellen dat wij dag op dag gefopt worden en het nog meer zouden zijn moesten de Duitschers volledig winnen en de lakens uitdelen in Europa: ofwel worden we Duitsch, ofwel krijgen we den akeligen Belgiek terug als bufferstaat, met al zijn nieuwe verdeeldheden en partijambities.(...)

Een tweede vals principe waarop het V.N.V. volgens Jozef De Brouwer steunde is het nationaal-socialisme. Welk nationaal-socialisme ? Er is in Duitsland maar één nationaalsocialisme, dit van Rosenberg, waarbij én de Partij én de S.S. en de Hitlerjeugd zweren, à prendre ou à laisser, onverminkt, onverminderd, waarbij Duitsland staat of valt. Ook de S.S. in Vlaanderen en de Vlag bedoelen dat nationaal-socialisme. (...) Welnu dat nationaalsocialisme betekent voor Vlaanderen de verloochening van zijn Katholiciteit en de verheidensching over heel de lijn, wat wij als katholieken nooit mogen en nooit kunnen aannemen.(...) U weet best wie aan de katholieke ziel van Vlaanderen raakt, gedoemd is tot mislukking. Dat is ook een historisch feit.

Praktich [Practisch] feit: onze Legioenmannen worden opgenomen bij de S.S.-Langemarck en elke geloofspraktijk is verboden. Terloops gezegd, àl de beloften door de Duitschers gedaan inzake ons Vlaamsch Legioen worden de eene na de andere verbroken; dat weet u best.

Ik besluit dus : de principenstellinm [principenstelling] van het V.N.V. is verkeerd. Uit verkeerde principen volgen verkeerde daden. (De Brouwer 1943, 1-2)

In zijn antwoord op deze brief verklaarde Hendrik Jozef Elias dat iedere verdere actie van werving van Vlaamse jongens voor het Oostfront zou worden stopgezet. (De Brouwer s.d. a.,9)

Het was in die tijd dat Jozef De Brouwer de microbe van de oudheid te pakken kreeg. Vele sociale en parochiale werken lagen namelijk stil in deze periode. In 1943 werd een heemkundige kring opgericht. In datzelfde jaar stelde Jozef in samenwerking met Frans Couck de 'Toponomie van Denderleeuw' samen. Dit werk werd in 1944 bekroond met de 'August De Rees-prijs' van het Davidsfonds. (De Brouwer s.d. a.,9)

Jozef De Brouwer in 1943.

Wegens een zware ziekte nam E.H. Frans Poelaert op 12 april 1944 ontslag als pastoor van Denderleeuw (...). Hij werd opgevolgd door E.H. Remi De La Croix, die te Denderleeuw werd benoemd op 14 april 1944 en aangesteld op 7 mei 1944. Schijnbaar kon hij het best met mij stellen. Achteraf bleek hij mij innerlijk minder genegen en zou men in het bisdom gezegd hebben dat mijn dagen te Denderleeuw geteld waren. In de beroerde tijden van de bevrijding zou blijken dat hij voor mij geen tijd had en mij liefst van de parochie weg had. In het 'liber memorialis' zou hij later schrijven : 'Ob eandem rationem (sympatie of medewerking met de Duitsers) vic. J. De Brouwer de mandato episcopo per aliquot tempus apud parentes manere debeat'. (De Brouwer s.d. a.,10)

De bevrijding

De bevrijding van Denderleeuw vond plaats op 3 september 1944 in de namiddag. Ik blijf binnen ! De Witte brigade rijdt het dorp binnen rond 19 uur. (...) 's Nachts wordt er hier en daar geschoten. Er staat een witte brigademan met geweer aan de inrijpoort naast mijn woonst (het was niet voor mij, vernam ik achteraf). Het huis van Hector Beeckman staat in brand ! (...) Een honderdtal verdachten worden aangehouden en weggevoerd, waarbij de pastoor lachend toeziet. Te middernacht, zonder dat iemand het wist, verlaat ik mijn woonst en trek doorheen het veld naar de woning van Jozef Wijnant-Daem, Wijngaardstraat. (...) Daar vind ik tot de morgen een schuilplaats in de schuur, daarna in het huis. 's Avonds ga ik naar het klooster van Huissegem. Op 5 september lees ik de mis in het klooster. De pastoor komt mij daar opzoeken en meedelen dat het nieuwe schepencollege, met Triest aan het hoofd, een veto stelt tegen mijn gebeurlijke aanwezigheid in de plechtige dankmis op 6 september. (De Brouwer s.d. a.,10)

In een brief van 21 oktober 1946 aan Mgr. Coppieters schreef Jozef De Brouwer over dit veto : Ik geloofde toen nog in zijn [= pastoor De la Croix] rechtzinnigheid, en legde er mij bij neer, nadat de beslissing was genomen, dat dezelfde maatregel zou gelden voor E.H. Bressers. (De Brouwer 1946, p.2)

Op 6 september lees ik de Mis in de kerk van Huissegem en keer naar mijn woonst in de Lindestraat terug. Alles is rustig. Op 7 september opnieuw H. Mis in de kerk van Huissegem. Na de mis begeef ik me onmiddellijk, doorheen het veld, naar Haaltert, wegens een briefje vanwege pastoor De la Croix, waarin hij schrijft over het 'periculum argens' mijner aanhouding en waarbij hij mij aanraadt spoedig naar mijn thuis te vertrekken. Ik vind een

onderkomen bij E.H. Claus, onderpastoor. (De Brouwer s.d. a.,10)

Nauwelijks thuis liet hij [= pastoor De la Croix] mij zeggen dat het zo erg niet was, ... maar ik moest thuis blijven. Daar het volk van Huissegem mij terug wenste, besloot ik de zaterdag [8 september] terug te keren, maar E.H. Pastoor verscheen zelf en verbood het : ik moest eerst naar de Bisschop. Noodgedwongen moest ik mij hieraan onderwerpen. Op mijn aandringen schreef hij een -zeer vleienden- brief, ...maar 'in cauda venenum', daar vroeg hij 'twee nieuwe, wijze, enz. onderpastoors te sturen (...)' (De Brouwer 1946, p.2)

Op 12 september was Gent bevrijd. Ik reed per fiets erheen ; mocht aan de Scheldebrug door gezien het schrijven voor de bisschop. Daar werd ik alles behalve vaderlijk ontvangen : 'Kunt gij het ook misschien niet meer houden ?' Op mijn antwoord dat ik het goed kon houden, maar gestuurd werd door de pastoor, wiens brief ik overhandigde, volgde [volgden] nog enkele verwijtingen over ongehoorzaamheid gedurende de oorlog. Vicaris-generaal Poppe werd erbij geroepen. Deze verklaarde ook Vlaming te zijn, maar geen extremist. Ten slotte (...) steunde Z.E.H. Poppe mijn mening 'voorlopig' naar Denderleeuw terug te keren, tot wanneer een andere plaats beschikbaar kwam. Die terugkeer werd aanvaard om mijn 'zwarte vrienden' niet te ontstemmen, terwijl de bisschop anderzijds vreesde dat slechts nog die gelovigen naast mij zouden gestaan hebben. E.H. Bressers zal niet meer terugkeren, laat Vicaris-generaal Poppe mij aan de pastoor meedelen.

Op 13 september deel ik deze beslissing van het bisdom mee aan E.H. De la Croix. Hij verzet zich tegen de uitvoering ervan en herhaalt steeds 'dat er iets zal gebeuren tegen mij'. (...) Op 19 september keer ik toch terug, op eigen verantwoordelijkheid. (De Brouwer s.d. a.,11). In een ander document staat echter te lezen: Eindelijk, na herhaald aandringen keerde ik tegen zijn goesting (den 18en september) naar Denderleeuw terug. (De Brouwer 1946, p.2)

Ik ontbood de leider van de Witte Brigade die, zegezegd [zogezegd], volgens E.H. Pastoor, mij dreigde aan te houden, en ik vroeg hem wat hij tegen mij kon inbrengen. Het antwoord was negatief en zelfs dat over mij niet eens was gesproken en dat hij mij gebeurlijk zou verwittigen. (De Brouwer 1946, p.2)

Op 20 september, terwijl ik op huisbezoek was, komt de pastoor naar mijn woonst en zegt dat er een aanhoudingsbevel is vanwege de Prokureur de Konings van Oudenaarde, gezien te Denderleeuw niemand de verantwoordelijkheid durft te nemen. Ik ga naar de Rijkswacht, waar mij inderdaad wordt meegedeeld dat dit aanhoudingsbevel bestaat (...). (De Brouwer s.d. a.,11) De pastoor deed het voorstel het in stilte te doen : mij laten wegroven, gelijk een dief in de nacht ! Ik weigerde hierop in te gaan : ik eiste dat men mij midden in den dag zou aanhouden en weg leiden, opdat het volk zou zien waartoe lage mensen, getooid met een

patriotische vlag, in staat waren, en ik zou aan het volk vragen wie de grootste misdadiger was: de geboeide of de gewapenden. (De Brouwer 1946, p.2-3)

In een ander -hoogstwaarschijnlijk later geschreven- document beschrijft Jozef De Brouwer deze passage veel milder : De pastoor stelt voor dat ik vrij naar het station zou gaan, waar de politie mij zou vervoegen en opleiden naar Oudenaarde. Mijn antwoord luidde : dat ze mij uit mijn huis moesten komen halen. (De Brouwer s.d. a.,11)

Op 21 september besloot Jozef De Brouwer vrijwillig naar Oudenaarde te gaan. Hij werd vergezeld van Omer Stradiot die hem bijstond als getuige ten ontlaste. (De Brouwer s.d. a.,11). Daar kreeg ik een bolwassing van een rechter, die de onvaderlandse houding van de geestelijkheid van Denderleeuw, uitgezonderd van de heer Bressers, verweet. De Prokureur zelf trok het aanhoudingsbevel in, en gelaste de kommissaris met een nieuw onderzoek. Het aanhoudingsbevel was uitgevaardigd op volgende beschuldigingen:

1. lid van Winterhulp
2. lid van de Vlag en V.N.V.
3. eindigt al zijn brieven met 'Heil Hitler'
4. deelname aan de begrafenisdienst van Staf de Clercq
5. herhaalde bezoeken aan de oorlogsburgemeester

Later zal er nog een verklikking bijkomen van Clement Groeninckx ! Slechts punt 1 en 4 waren waar ! (De Brouwer s.d. a.,11)

Er werd een nieuw onderzoek bevolen. Jozef De Brouwer kreeg een bewijs dat hij niet meer mocht worden aangehouden zonder het uitdrukkelijk bevel van de procureur.

In 't 'nieuw' onderzoek -er was geen voorgaande geweest !- was Z.E.H. Pastoor zeer 'fair' en de Commissaris liet mij in zijn rapport doorgaan als zeer zuiver. (...) O.m. die belachelijke historie met die brieven met 'Heil Hitler', was echt komiek : ik was bereid die beschuldiging voor al mijn brieven te aanvaarden, indien één enkele brief werd voorgelegd. De Commissaris meende er eens één gezien te hebben gericht aan den burgemeester (...), maar die was verloren gegaan en was waarschijnlijk een valse (...). Ik heb het geluk gehad wat duizende Vlaamse mensen niet hebben gehad, nl. een onderzoek voor aanhouding of opsluiting. (De Brouwer 1946, p.3)

Later zal nog eens geprobeerd worden om Jozef De Brouwer aan te houden. Het aanhoudingsbevel was ondertekend door burgemeester Triest. Het wordt onmiddellijk ingetrokken omdat De Brouwer enkel op verzoek van de procureur mocht worden aangehouden. (De Brouwer 1946, p.3) en (De Brouwer s.d. a.,12)

Op 28 september gaat de pastoor naar het bisdom en vraagt twee nieuwe onderpastors, 'gezien de mensen die aan de macht zijn dreigen...' Hij keert terug met de belofte van twee onderpastors ... en de insinuatie 'dan kan onderpastoor De Brouwer voorlopig naar Haaltert gaan'. (...)

Op 2 oktober trekt een delegatie van Huissegem naar het bisdom (...). Na eerst afgeschepte [afgescheept] te zijn, worden zij in de namiddag toch door de bisschop ontvangen, die verklaart dat, gezien mijn ongehoorzame houding gedurende de oorlog, ik weg moet, maar dat Hij mij niet zal straffen !

Op 9 oktober krijg ik bezoek van de pastoor, die mij weg wil, en die zegt dat ik opnieuw naar het bisdom moet gaan. Ik weiger ! (...) Hijzelf gaat naar het bisdom op 13 oktober en bezorgt mij een briefje, dat hij van de bisschop -'die verwonderd was dat ik daar nog was' (dixit de pastoor)- had losgekregen, waarin mijn 'schorsing' (...) stond, en de opdracht naar Haaltert te gaan (De Brouwer s.d. a.,12)

In dit briefje stond :

a Gent
73 Oct. 1944.
Eerwaarde Heer Onderpastoor,
Het is mij onmogelyk U thans
eene plaats van Onderpastoor te
geven gelyk waer in het Bisdom.
En U kunt in Denderleeuw niet
blyven. Sy moet dat verstaan.
Er is dus maar eene oplossing:
ga met uw meubelen naar huis
en wacht daar den tyd af dat
er wat meer kalme komt om
U eene geschikte plaats te bezor-
gen.
Leer toegengen in X
+ Honoré Coppiekers

(Coppiekers 1944,1)

Op zondag 15 oktober stond op de deur van de kerk van Landuit geschilderd : 'Huisegem eischt den Brouwer. Lasteraar weg'.

Jozef weigerde aanvankelijk om naar Haaltert te gaan en bleef nog tot 17 oktober in Denderleeuw. Daarna nam hij zijn intrek bij moeder Benedicta in het klooster van Sint-Gudula te Aalst. Daar bleef hij tot zijn benoeming te Hofstade op 28 februari 1945. (De Brouwer s.d. a.,12-13).

Tijdens de periode van zijn schorsing schrijft Jozef De Brouwer nog geregeld brieven naar het bisdom. In één van die brieven aan Z.E.H. De Kesel, geestelijk bestuurder van het Groot-Seminarie te Gent, schreef hij het volgende over zijn schorsing : (...) ik gevoel geen spijt, en mijn schorsing is voor mij iets dat ik met fierheid -ik mocht het van Mgr. niet zeggen- onderga, en ik aanzie het als een eer gerekend te worden onder de bloem van mijn volk, en evenals zij waardig gevonden te worden er voor te offeren. (...) Ik heb de vernedering moeten ondergaan gecatalogeerd te worden bij de zwarten, waar ik vroeger maar 'n priester was voor hen, die hun strijd begreep en niet verketterde, samen met hen zal ik natuurlijk ook ten gepasten tijde eerherstel en schadeloosstelling vragen. Veel meer dan vroeger heeft het offer mij doen één voelen en één worden met al deze die lijden om Vlaanderen. Waar ik vroeger voor hen hoogstens een sympatisant was, word ik nu door vriend en vijand met de vinger gewezen, ten goede of ten kwade, of als één die met Duits deed (door de witten), of als één die volksverbonden is (door de zwarten). (...) (De Brouwer 1944, 2)

Over de houding van het bisdom in deze zaak schreef hij in dezelfde brief het volgende : (...)Wat mij vooral tegen de borst stuit in de houding van het bisdom is die halfslachtigheid en veranderlijkheid, waarbij vandaag met de meeste lof over iemand wordt gesproken en zelfs genegenheid wordt betoond, en morgen, als 'n weerhaan, even overtuigd een ander beslissing wordt getroffen. Een rijke pastoor komt naar 't bisdom en zijn 'Pilatus-politiek' wordt bijgetreden, zonder zich voort te bekommeren om de nadelige gevolgen die er zouden uit voortvloeien voor het parochieleven...om niet eens van de eer en faam te spreken van de getroffene. En zo gaat het bijna altijd, om niet te zeggen altijd ! Uit de vele gevallen, slechts één. Een collega begaat een fout. 'Ze zullen mama eens laten komen,... want met rijke mensen moet men voorzichtig zijn ! (sic)' Mama komt bij gelegenheid zeggen welke plaats zij voor haar zoon wenst ! Z.E.H. Bestuurder, U begrijpt dat zo'n zaken soms in bepaalde omstandigheden eens boven komen ; daarover mediteert men zonder moeite, ja onbewust. Voor mij is mijn moeder mij evenveel waard als gelijk dewelke. En tenslotte heeft alleen zij er onder geleden. Maar zij moet niet ontzien worden, want zij is niet rijk ! (...) (De Brouwer 1944, 2)

Op 26 januari schrijft bisschop Coppieters een brief en daarin staat ondermeer : "(...) Ik ben reeds lang bekommerd U eene geschikte plaats te zoeken. De groote moeilijkheid komt van wege de EE. HH. Pastoors die benauwd zijn van U. Ik denk nu iets te hebben gevonden maar ik zou moeten uw woord hebben dat gij zult afbreken met Denderleeuw er zoo weinig mogelijk naar toe gaan en zoo weinig mogelijk menschen van daar ontvangen en aanhooren." (Coppieters 1945 a, 1)

Deze brief maakte Jozef woedend : Ik ben naar het bisdom getrokken, maar liep toevallig eerst binnen op het seminarie bij Z.E.H. De Kesel, die mij wist te kalmeren, en 'doen toegeven' dat ik die voorwaarde zou aanvaarden. Hijzelf zou dit op het bisdom meedelen en ik mocht niet gaan, gezien het mogelijk op een definitieve breuk ... of nog erger, kon uitlopen. (De Brouwer s.d. a., 13).

In een brief van 2 februari 1945 aan Z.E.H. De Kesel schreef Jozef over zijn komende benoeming het volgende : (...) Daarom vraag ik U of het niet best ware, dat ik voor mijn benoeming niet bij Mgr. moet gaan. Ik kan in Hem niet zien wat ik er moet in zien... Wij leven op heel de lijn in een gans verschillende gedachtenwereld : wat Mgr. als rechtmatig en noodzakelijk oordeelt, schijnt mij dikwijls wraakroepend en ongerechtig... Ik laat aan God het oordeel over. Maar het is 'n feit : wij kunnen elkaar onmogelijk begrijpen. Ten andere, Zijn optreden in mijn geval ...is -voor mij althans- dikwijls onbegrijpelijk. (...) (De Brouwer 1945, 1)

Op 14 februari 1945 volgde er een briefje van Mgr. Coppieters waarin stond : "Wil mij eens komen spreken in het Bisdom. Wij zullen onderzoeken of het mogelijk is U eene plaats van Onderpastoor toe te vertrouwen (...)." (Coppieters 1945 b,1)

De Brouwer weigerde aanvankelijk de benoeming als onderpastoor te Hofstade bij pastoor Steyaert. Nadien gaf hij toch toe en aanvaardde de benoeming uiteindelijk op 17 februari 1945.

Vooraf moest ik twee vodies papier ondertekenen: het eerste, waarbij ik mij verplichtte niet meer naar Denderleeuw te gaan, en het tweede waarbij ik beloofde niets te ondernemen dat de veiligheid van de belgische staat zou aantasten. Ik heb die formaliteiten nagekomen! (De Brouwer s.d. a., 13).

03

Het parochieleven
De eerste heemkundige
activiteiten
Het Comité voor
Recht en Naasteliefde
Afscheid van Hofstade

Onderpastoor te Hofstade

Dank zij de welwillendheid (...) van pastoor Steyaert, die niet bang was van mij werd ik als onderpastoor aanvaard, maar kon het niet zijn dat 'aan een nationalist' de opleiding van de jeugd werd toevertrouwd (aldus Mgr. Coppieters), zodat ik geen godsdienst-onderwijs mocht geven aan de meisjes in de technische school !

Vooraleer naar Hofstade te verhuizen werd te Denderleeuw nog van enkele vrienden afscheid genomen. Te Hofstade kreeg ik reeds de eerste nacht een hakenkruis voor de deur geschilderd (wat ik niet te Denderleeuw had gekregen). Opnieuw, bij het einde van de oorlog op 15 mei 1945, maar dan werd zowel mijn kollega E.H. Morre als de pastoor ermee bedacht, zodat het zijn effect verloor. (...) (De Brouwer s.d. a., 14).

Het parochieleven

Te Hofstade werd ik aangeduid als proost voor de K.A.V. (Kristene Arbeiders Vrouwenbond), B.G. (Boerinnengilde), V.K.A.J. (Vrouwelijke Katolieke Arbeidsters-jeugd), de mannenbond van het H. Hart en bibliotekaris [bibliothecaris]. De B.J.B. (Boerinnenjeugdbond), die pas gesticht was, heb ik verder helpen uitbouwen tot een bloeiende jeugdorganisatie voor de landelijke vrouwelijke jeugd. Ook de Vrouwenbond van het H. Hart werd in september gesticht, bloeide en heeft veel bijgedragen tot de uitbouw van het parochieleven. (...) Jaarlijks werd het H. Hartfeest op grootse wijze gevierd met een optocht en een misteriespel op het dorpsplein, door een duizendkoppige menigte bijgewoond. (...)

In 1946 heb ik de afdeling van het Davidsfonds heropgericht, die uitgroeide tot een bloeiende afdeling welke jaarlijks een viertal ontwikkelingsavonden inrichtte. (...) (De Brouwer s.d. a., 14).

De eerste heemkundige activiteiten

Door onvoorziene omstandigheden ontdekte ik tussen 6 en 9 augustus 1946 een massa Romeins vaatwerk. Bij de opgravingen werd ik geholpen door enkele studenten. Deze opgravingen waren een stimulans tot verdere historische opzoekingen en uitgaven. (...)

Naast het parochiale werk, kwam in 1948 en 1949, in verband met de opgravingen in Hofstade, zowel de 'Geschiedenis van Hofstade' als de 'Toponymie van Hofstade' tot stand. (...) (De Brouwer s.d. a., 15).

In 1949 behoorde ik tot de medestichters van de heemkundige vereniging 'Het Land van Aalst', waarvan ik in 1952 redactiesecretaris werd. Wanneer ik aan vicaris-generaal Vercruysen vroeg (hoe naïef [naïef] !) bestuurslid en medewerker te mogen worden, vond hij de samenstelling van het bestuur 'te rechts' (lees 'Vlaams') (...) Ik diende mijn bijdragen steeds vooraf te laten lezen door Z.E.H. Reynaert, pastoor-deken te Aalst. (De Brouwer s.d. a., 15)

In bijlage een overzicht van alle werken en onderscheidingen van Jozef De Brouwer.
(blz. 71 ev.)

In de krant Het Volk van 14 december 1957 verscheen een artikel over de uitreiking van de August De Rees-prijs. Die prijs werd gewonnen door Jozef De Brouwer. Naar aanleiding hiervan werd in het artikel een beeld geschetst van De Brouwers heemkundige activiteiten tot dan toe :

Jozef De Brouwer (rechts op de foto) tijdens de opgravingen in Hofstade, augustus 1946.

Een deel van de opgravingen uit Hofstade.

“Als onderpastoor te Denderleeuw bracht hij in 1942 samen met ondernemer Frans Couck o.a. een heemkundige kring tot stand. Deze kern ging dadelijk aan het werk en legde zich vooral toe op de plaatsnaamkunde, terwijl eveneens ander materiaal voor de samenstelling der lokale geschiedenis werd verzameld. (...) In 1945 werd E.H. De Brouwer als onderpastoor te Hofstade benoemd en ook aldaar bleef zijn ‘hobby’ niet

lang zonder resultaat. Een jaar later, toevallig op bezoek bij landbouwer Gustaaf Van Gijsegheem, op de Kortehoek, werd zijn aandacht getrokken door een Romeins urntje van gebakken potaarde. Volgens verklaringen van zijn gastheer had deze het bewuste vaasje samen met andere stukken ontdekt bij het graven van een aalput. Dit bracht de onderpastoor op het idee verder te zoeken ; iets wat hij deed van 6 tot 9 augustus van hetzelfde jaar, samen met enkele studenten en alweer vond men vaasjes en scherven. Dit argument bracht E.H. De Brouwer ertoe, de specialisten op dit plan te verwittigen. Van de Gentse Universiteit, die in tegenstelling met deze van Leuven subsidies voor opzoekingen ontving, kwamen Prof. Van De Weert en zijn assistent Prof. De Laet ter plaatse. Na toelating van de eigenaars werden in 1948 op Steenberg de opgravingen aangevat. Men ging natuurlijk stelselmatig te werk om zo weinig mogelijk schade te berokkenen. Men stuitte vrij vlug op de grondvesten van een Romeinse villa (9m. x 20m.). Wanneer de archeologen drie jaar later terugkeerden brachten ze nog meer sensatie, want toen werden de grondvesten van

een Gallo-Romeinse tempel volledig blootgelegd (6,80m. x 6,80m. met omheiningsmuur : kleine basis 15 m. en grote basis 23 m. terwijl de hoogte 48 m. bedroeg). Tevens werden beeldjes van Minerva, Venus e.a. afgoden gevonden, die thans berusten in het Seminarium der Universiteit van Gent, samen met urntjes en ander vaatwerk. Dit alles was voor E.H. De Brouwer welkome stof om de historie van Hofstade te schrijven. (...)

(De Roeck 1957, 10)

Het Comité voor Recht en Naastenliefde

In bijlage een historisch overzicht van de eerste acties rond amnestie. (blz. 92 ev.)

Begin 1950 nam ik het initiatief tot de stichting van ‘het Comité voor Recht en Naastenliefde’, tot oplossing van het repressie- en epuratievraagstuk. (...) De werking voor het Comité, al werd het doel niet steeds bereikt, is wel één van de schoonste bijdragen geweest in dienst van mijn volk in nood. (De Brouwer s.d. a., 15).

Dit plan was in mij gerijpt ingevolge de werking van ‘Oostpriesterhulp’. Wat werd gedaan voor de noodlijdende ontheemden in Duitsland, was dit ook niet mogelijk in Vlaanderen voor onze mensen die door de repressie waren getroffen ? Ik sprak hierover voor het eerst met Z.E.H. Kanunnik de Kesel op 13.2.1950 en nadien nog herhaaldelijk ; nam op 10.6.1950 contact op met E. Pater Engels, van Tongerlo, de stichter van de ‘Anti-haat Liga’, en op 20.6. met eerwaarde pater Van Clé. Het ging er vooral om een plan voor amnestie !

(De Brouwer s.d. e, 1)

In De Voorpost van 19 september 1964 stond hierover het volgende: “Naast zijn opgravingen alhier [=Hofstade] (...) werd hij [=Jozef De Brouwer] in het jaar 1948 [1950] de stichter van het ‘Comité voor Recht en Naastenliefde’ ter oplossing van repressie- en liberatiekwesties, waarvan de Nobelprijswinnaar, Prof. Dr. Korneel Heyman, de voorzitter was en o.m. Prof. Dr. Jef Goossenaerts, Prof. Dr. Franssen, Mgr Louis Janssens (Leuven), Jef en Ward Clottens, Ingenieur Faure en anderen de medeleden en medebezielers waren. Wat Z.E.H. De Brouwer hier aan zielegrootheid en warmhartigheid ten voordele van zovele beproefden gepresteerd heeft, zal wellicht nooit iemand kunnen meten, want hij deed alles zo vanzelfsprekend en in stilte, zonder aanstellerij maar kordaat en doordrijvend. Dit duurde voort totdat de meeste gevallen hun beslag gekregen hadden en dat was in de jaren 1955-1956 toen dan ook het Comité werd opgedoekt.” (Van Hecke 1964 a, 18)

Afscheid van Hofstade

Op 5 maart 1954 werd ik door Mgr. Calewaert benoemd tot pastoor te Impe, en aldaar op 4 april midden plassende regen, met een folkloristische stoet, aangesteld. Duizend Hofstadenaars kwamen met muziek van mij afscheid nemen ; ook het Davidsfonds was er. Te Hofstade zelf had einde maart in de parochiale zaal een afscheidsfeest plaats gevonden, waarbij mij tal van geschenken werden aangeboden ter herinnering aan mijn tienjarig verblijf op de parochie. (De Brouwer s.d. a., 16).

Het parochieleven
De zaak Daens
Compensatievergoeding
voor priesters
Diebout
Afscheid van Impe

Pastoor te Impe

Inhuldiging van Jozef De Brouwer als pastoor te Impe op 4 april 1954.

Ontvangst aan de gemeentegrens door de burgemeester, schepenen, gemeenteraadsleden, leden van kerk- en armenraad.

In opvolging van E.H. Oosterlinck, sinds 1936 pastoor te Impe, die ontslag nam wegens ziekte op 5 maart 1954, vond ik er een verwaarloosde kerk en parochie.

(De Brouwer s.d. a., 16)

Gedurende de 10 jaar dat Jozef De Brouwer priester was te Impe liet hij er veel werken uitvoeren ter verfraaiing van de kerk en de parochie. Dit ging van schilderwerken tot de automatisering van het klokkenuiden en van de herstelling van het kerkorgel tot de aankoop van nieuwe stoelen en een nieuw altaar. In 1958 werd een verwarmingsinstallatie geïnstalleerd in de kerk die tot dan toe met een kachel werd verwarmd. De uitgevoerde werken waren samen goed voor 421.211 fr.

(De Brouwer s.d. a., 16-18)

Het parochieleven

Reeds in juli 1954 werd gestart met een H. Hartbond voor mannen, die 'n 150 leden telde, en de maand nadien met een bond voor vrouwen, met niet minder dan 220 leden. Eveneens de Kongregatie van O.L.Vrouw werd heropgericht, terwijl voor de jeugd K.A.J. en V.K.A.J. werden gesticht. Deze beide laatste hebben steeds een moeilijk bestaan gekend.

Het mariale jubeljaar bood de gelegenheid een Lourdesgrot te bouwen op het terrein van de pastorie. De onkosten (...) werden door giften van de parochianen betaald. De grot werd op 24 oktober 1954, midden plassende regen, door Z.E.H. D'Hollander, pastoor-deken van Wetteren, ingezegend. Bij deze gelegenheid werd de gemeente door de burgemeester aan O.L.Vrouw toegewijd. (...)

Tot bevordering van de kristelijk-vlaamse cultuur, werd in 1955 een plaatselijke afdeling van het Davidsfonds gesticht, dat voor zijn ongeveer 60 leden jaarlijks een viertal ontwikkelingsavonden inrichtte. (De Brouwer s.d. a., 16)

Jozef De Brouwer bij zijn zilveren priesterjubileum in 1959.

Op 19 april 1959 vierde ik te Impe, met jubelmis, feestzitting en aanbieding van geschenken, mijn zilveren priesterjubileum. Het was voor mij een gelegenheid al de naaste medewerk(st)ers op de pastorie aan de feesttafel te ontvangen.

(De Brouwer s.d. a., 17)

In september 1959, wanneer de Zusters van Barmhartigheid te Lede met een Humaniora starten [startten], werd ik als godsdienstleraar gevraagd en zou met de klasaangroei met de leerlingen mee opgaan, en aldus meer lessen krijgen. (...)

Op 10 juli 1960 werd in de kerk van Impe voor het eerst een elf-julimissie opgedragen, met gelegenheids-sermoen (...), waarna op het plein een spreekbeurt volgde. Jozef droeg deze missen op in 1960, 1961, 1964 en 1965. In 1966 verzette de burgemeester zich hiertegen en liet een sterke politiemacht aanrukken. (De Brouwer s.d. a., 17)

In een krantenartikel van die tijd stond :”(...) Iedereen spreekt erover. De man die 's morgens ver naar het station fietst, met de trein naar Brussel reist en er dikwijls zijn Vlaamse aard dient te verbergen om de rust te bewaren. De boer, onderwezen op de bodem die hij omploegt, leerde de slag der Guldensporen kennen en weet dat de viering van 11 juli een huldedag is voor mensen die de geschiedenis ingingen, tevens een feestdag [feestdag] voor de levende Vlaming. Zij mogen te Impe echter geen Vlaming zijn, zij mogen 11 juli niet vieren. (...) Om er zeker van te zijn dat er geen woord over 11 juli gerept wordt zijn samenscholingen van meer dan vijf personen die dag verboden.” (J.N. 1966, 13)

De zaak Daens

Gedurende de periode te Impe kwam ik twee maal in konflikt met vicaris-generaal mgr. Schelfhout. Het voornaamste was om een bijdrage over priester Daens, waarvoor mij het 'imprimatuur' werd geweigerd. (...) (De Brouwer s.d. a., 18) Deze tekst was een bijdrage voor het heemkundig tijdschrift 'Het Land van Aalst' en zou verschijnen naar aanleiding van de vijftigste verjaardag van het overlijden van Adolf Daens.

Tussen 30 oktober 1956 en 22 maart 1957 vond een drukke briefwisseling plaats tussen Jozef De Brouwer en Mgr. Schelfhout. In een eerste brief van 30 oktober 1956 schreef vicaris generaal Schelfhout : “(...) Me dunkt dat uw opstel aanzienlijke fouten en tekorten vertoont. De actie van Daens wordt niet genoeg in zijn historisch kader geplaatst. (...) Hadden Mgr. Stillemans en Rome geen andere 'motieven' om zich tegen Daens te keren, dan deze welke U aangeeft ? (...) We menen U dan ook te moeten verzoeken uw studie niet te publiceren (...).” (Schelfhout 1956 b, 1)

Op 20 november 1956 schreef Jozef De Brouwer een brief naar Mgr. Schelfhout. Ondertussen had hij reeds contact gehad met Karel Van Isacker die op dat ogenblik bezig was een boek te schrijven over de zaak Daens. In zijn brief vroeg Jozef De Brouwer of hij mits aanpassingen in zijn tekst alsnog de toelating kon krijgen om de bijdrage uit te geven. Karel Van Isacker had namelijk gezegd dat volgens hem de tekst inhoudelijk

klopte, maar wel onvolledig was. Het antwoord van Mgr. Schelfhout op 19 december 1956 was echter negatief. De aangepaste versie van de tekst voldeed niet aan de eisen. (De Brouwer 1956 b, 1) (Schelfhout 1956 d, 1)

Op 28 december stuurde Jozef De Brouwer een derde versie van de tekst, voorzien van aanvullingen van pater Van Isacker, naar het Bisdom. Maar weer werd de tekst niet goed bevonden. (De Brouwer 1956 e, 1) (Schelfhout 1957 a, 1)

De Brouwer schreef in een brief van 15 januari 1957 aan vicaris generaal Schelfhout dat hij in de eerste versie van zijn tekst te categoriek de zijde van Daens had gekozen. Ook schreef hij : *Ik kom nog eens terug op mijn voorstel (...) dat alles ingezien de bijdrage –indien het placet volgt- beter naamloos verschijnt, waarbij uw gezag in genen dele in 't gedrang komt, moest hier of daar iemand er graten in vinden, dat na 50 jaar zaken geschreven worden, die soms wel wat minder aange-naam aandoen. (...)* (De Brouwer 1957 a, 1)

Maar het antwoord van Mgr. Schelfhout luidde : *“Ik blijf van oordeel dat de publikatie van uw ‘Priester Daens’ niet wenselijk is. (...) Ik heb de indruk dat de verbeteringen er van buiten uit bijgeplakt zijn ; U zoudt het geheel moeten herschrijven, rekening houdend met uw verbeterd inzicht.(...)”* (Schelfhout 1957 b, 1)

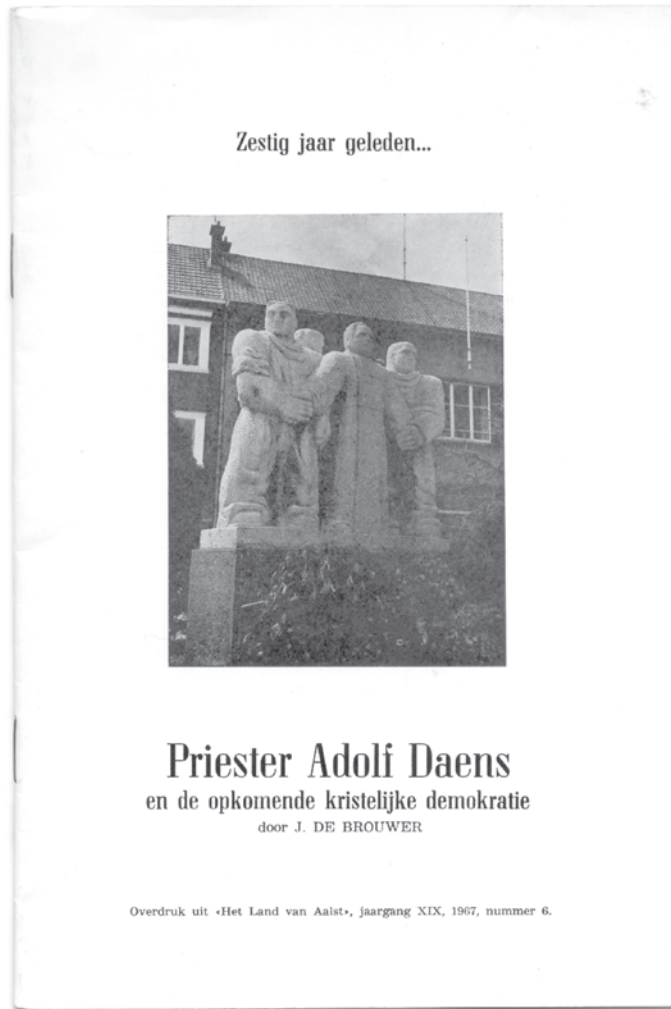
Jozef uitte zijn ongenoegen in een brief van 13 februari 1957 aan Z.E.H. Kanunnik De Kesel. (De Brouwer 1957 c, 1) Het antwoord op deze brief luidde als volgt : *“ (...) Bij eerste lezing vind ik het niet overdreven, doch ik weet niet welke motieven er Monseigneur Schelfhout toe brachten het imprimatuur te weigeren. Wellicht de opportuniteit een priester van het Bisdom een ander priester die door de Overheid moest afgekeurd worden in het gelijk te stellen. (...)”* (De Kesel 1957, 1)

Na een onderhoud met Jozef De Brouwer begin maart 1957 zei Mgr. Schelfhout dat hij het ‘imprimatuur’ toch zou geven indien pater Van Isacker de bijdrage als ‘voldoende’ beschouwde.

In een brief van 18 maart 1957 schreef Karel Van Isaecker aan Jozef De Brouwer : *“Ik schrijf vandaag aan Mgr Schelfhout dat ik persoonlijk het artikel over Daens wel in een andere toon zou geschreven hebben, maar dat het een kwestie van schakeringen is, en uw stuk historisch juist is en dus, naar mijn mening [mening], voor publicatie in aanmerking komt.” (...)* (Van Isacker 1957, 1)

Maar in een laatste brief (22 maart 1957) schreef Mgr. Schelfhout het volgende : “(...) U zult begrijpen dat we bezwaar hebben tegen de publicatie, door een Pastoor van het Bisdom Gent, van een artikel dat, ‘alhoewel historisch juist’, te sterk de invloed van Woeste beklemtoond op een Bisschop van Gent. We verzoeken U dan ook van de publicatie af te zien.(...)” (Schelfhout 1957 c, 1)

Deze bijdrage verscheen uiteindelijk zonder de toestemming van het bisdom bij de zestigste verjaarsdag van het overlijden van Adolf Daens in 1967. (De Brouwer s.d. b, 4)

De door het bisdom verboden bijdrage over priester Daens, die verscheen in 1967.

Compensatievergoeding voor priesters

Eind jaren 50 werd door het bisdom het project 'Inter Fratres' opgestart, dat ervoor zorgde dat priesters die een inkomen van minder dan 75.000 fr hadden, financiële steun konden genieten.

In een brief aan het bisdom van 16 januari 1958 schreef Jozef De Brouwer hierover : (...) De kwestie van de te-grote-ongelijkheid dient een oplossing te krijgen. Misschien ligt een aanwijzing in een besluit van het eerste Provinciaal Concilie van Mechelen, dat een minimum en een maximum bepaalde, berekend zowel op de vaste als veranderlijke inkomsten. (...) Dat minimum zou zeker in de huidige tijdsomstandigheden op 90 a 100.000 F dienen te worden geschat. (De Brouwer 1958, 1-2)

Omdat Jozef De Brouwer 75.000 fr te weinig vond als minimum om recht te hebben op financiële steun had hij zich de 'zegenpenningen' toegeëigend. Mgr Schelfhout reageerde hierop in een brief van 16 mei 1959 : "(...) Dat ge U de zegenpenningen toeëigent, is volgens mij, in geweten niet te rechtvaardigen. Waar gaat het naartoe als ieder pastoor zelf uitmaakt wat hij (...) aan de Kerk mag onttrekken, om 'behoorlijk te leven'. 'n Inkomen van 75.000 netto + gratis woonst + nog wat bijkomstigheden als hof etc.), voor twee personen, dat is niet breed ; maar zeer veel van onze parochianen hebben het niet breder, [...] (...)" (Schelfhout 1959, 1)

Op 3 maart 1960 schreef Jozef De Brouwer : (...) Wij staan voor het feit dat er praktisch onder de pastoors 3 klassen bestaan : 1/4 de paria's ('n honderdtal waarvan een gedeelte noodzakelijk op 'n kleine plaats dient te blijven, gezien het groot aantal kleine plaatsen), 2/4 die een normaal inkomen hebben, en 1/4 hogere kaste, waarvan het inkomen varieert tussen een Volkswagen en een Mercedes meer dan een kleine pastoor. (...) Dat kan er bij mij niet in. Wil ik een auto, dan moet ik erfgoed (ik heb er niet veel) ten gelde maken, waar een zekere categorie -die ik niet benijd, hoor- er zich jaarlijks een kunnen aanschaffen, van het geld dat zij door hun dienst verdienen. (...) (De Brouwer 1960, 1)

Mgr. Schelfhout antwoordde op 26 maart 1960 : " (...) Over de zaak zelf heb ik graag bemerkingen en ook goedbedoelde critiek [kritiek]. Maar U beziet de toestand wat te 'rancuneus' om objectief te zijn (...) Om het kort te maken : hoe zoudt [zou] U zelf de zaak concreet regelen, indien U ze in mijn plaats aan te pakken hadt [had] ? U zoudt [zou] dan gauw ondervinden : 'le mieux est souvent ennemi du bien' ! (...)" (Schelfhout 1960 b, 1)

In de daaropvolgende brief (30 maart 1960) stelt Jozef De Brouwer het volgende voor : (...) Ik neem oplossingen uit de praktijk in de Kerk! Deze van Kard. Lercaro, aartsbisschop van Bologna die alles doet afgeven en dan verdeelt (...) Er is nog een middel, wat reeds op het eerste Prov. Koncilie [Concilie] van Mechelen werd bepaald, nl. een maximum (laat ons 150.000 F nemen) en een minimum (100.000 F). (...) (De Brouwer 1960 b, 1)

Jozef De Brouwer meende dat 'Inter Fratres' een stap in de goede richting was, maar dat het beter verplichtend in plaats van vrijblijvend zou worden. Daarvoor steunde hij op het feit dat alle priesters gewijd zijn in dienst van het bisdom, dat dan ook verplicht is voor een behoorlijk inkomen te zorgen. (De Brouwer 1960 b, 1)

Maar Mgr. Schelfhout op zijn beurt vond dit niet zo'n goed idee. Voor hem was het 'leren geven en leren ontvangen' belangrijker dan een opgelegde oplossing. In een P.S. voegde hij eraan toe : "De toelating om een auto te gebruiken zal u bij aanvraag worden verleend." (Schelfhout 1960 c, 1)

Jozef De Brouwer in 1960.

Diebout

In deze periode schreef Jozef De Brouwer ook enkele bijdragen voor het 'Berkenkruis', maandblad van de oud-oostfrontstrijders, een uitgave van het Sint-Maartensfonds. Deze bijdragen gingen onder andere over Cyriel Verschaeve, 11 juliherdenking, ...

De teksten verschenen steeds onder het pseudoniem 'Diebout', wat ook de naam was van De Brouwers hond.

Afscheid van Impe

(...) Op 15.10.1961 benoemd tot lid van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en letterkunde en Geschiedenis. Op 12.5.1963 benoemd tot lid van het Belgisch Comité voor vergelijkende kerkgeschiedenis. Medestichter van de heemkundige kring van Lede in 1963. (...)

(De Brouwer s.d. d, 1)

Op 23 juni 1962 werd mij door mgr. Calewaert de plaats van pastoor te Gijzegem aangeboden. Ik heb dat aanbod eerbiedig afgewezen ! (...)

De benoeming in een paar wetenschappelijke instellingen en de benoeming tot ereburger van Lede, konden op het bisdom niet langer onopgemerkt blijven.. Dank zij de bemoeiingen van mgr. De Kesel en zeereerwaarde heer Antoon Rubbens, die vanuit Smetlede mij te Impe gedurende vele jaren kwam helpen, werd ik op 24 augustus 1964, (...) tot pastoor benoemd te Sint-Gillis-bij-Dendermonde. Op een feestzitting van 13 september in de zaal van het klooster, en met de overhandiging van geschenken, werd afscheid genomen van de goede bevolking van Impe. (De Brouwer s.d. a., 18)

05

Facie ad populum
Heemkundige activiteiten
Leuven Vlaams
Het conflict met
onderpastoor Verhaeghen

Pastoor te Sint-Gillis-Dendermonde

“St. Gillis-Dendermonde had zich nogmaals feestelijk uitgedost. Honderden vaandels wapperden in de wind ter ere van Z.E.H. Jozef De Brouwer, die in opvolging van Pastoor Ponnet , zou worden aangesteld tot nieuwe pastoor van St. Gillis-Dendermonde. Omstreeks 14 uur verzamelde zich een grote menigte volk ter hoogte van het viadukt [viaduct], die de grensscheiding vormt met Dendermonde. Ook de jeugdorganisaties, burgerlijke en kerkelijke overheden kwamen zich even later aldaar opstellen. Omstreeks 14.30 uur kwamen de wagens aan de grensscheiding aan. De eerste bevatte de twee getuigenen [getuigen] van Z.E.H. De Brouwer terwijl de deken van Dendermonde Z.E.H. Van Overmeire met de nieuwe pastoor hadden [had] plaats genomen in een open wagen. Aan de grensscheiding werd de nieuwe pastoor begroet door de h. Paul Hendrickx, burgemeester, het schepencollege en de kerkraad.” Zo werd de plechtige intrede van Jozef De Brouwer in Sint-Gillis-Dendermonde in De Voorpost van 26 september 1964 beschreven. (C.C. 1964, 11)

De plechtige intrede van Jozef De Brouwer als pastoor van Sint-Gillis-Dendermonde op 20 september 1964.

Facie ad populum

Uit een brief van Jozef De Brouwer van 12 november 1964 aan Mgr. De Kesel blijkt dat de beginperiode te Sint-Gillis-Dendermonde vlot was verlopen. Hij schreef : (...) Alles prima ! Het volk , zegt men, is heel tevreden over de reeds doorgevoerde hernieuwing, als een aanpassing van de missen aan de huidige tijd (...), de plaatsing van een altaar nabij de kerk, een voorlopige betere verlichting, een verwarmde kerk, verzorgde diensten. (...) (De Brouwer 1964 a, 1)

De Brouwer ging echter verder met zijn vernieuwingen. Op 10 december 1964 schreef hij een brief aan Leonce-Albert Van Peteghem, bisschop van Gent, waarin stond : (...) Ik kom hier met 'n postume [postume] aanvraag, om de H. Mis te mogen celebreren met het zicht naar het Volk. Het gemeentebestuur schonk het altaar en onmiddellijk [onmiddellijk] werd de proef gedaan. (...) Het experiment kende een groot succes [succes]. (...) Ik meen dat het niet slechts zou mogen toegelaten worden, maar Verplichtend gemaakt, waar het enigszins kan. Men heeft de laatste decennia de mensen voorgelaten dat de H. Mis een toneel was, waarbij zij dienden mee te spelen en waarin de priester de hoofdrol speelde. Deze keerde zich evenwel meestal met de rug naar zijn medespelers, ... om te zwijgen van de onverstaanbare taal die werd gebruikt. Dat was wel eeuwen lang de grootste zonde tegen de H. Geest. (...) God zij dank, komt ook hierin weldra een verdere stap naar eenheid tussen de aanwezige gelovigen en de priester. (De Brouwer 1964 b, 1)

De bisschop van Gent antwoordde hierop : “ (...) Voor het celebreren facie ad populum meen ik dat er een zekere overgangperiode wenselijk is, opdat de mensen er geleidelijk aan gewend worden. Gij zoudt bv. kunnen beginnen met een dag per week. Na nieuwjaar, als de nieuwe liturgievormen in toepassing treden, zullen wij wellicht ruimere toelatingen publiceren.” (Van Peteghem 1964,1)

Heemkundige activiteiten

Op 28 november 1964 werd ik verkozen tot voorzitter van het nieuw gesticht Provinciaal Verbond van Heemkundige Kringen in Oost-Vlaanderen. (...)

Op 13 juni 1964 werd de 'Geschiedenis van Lede' bekroond met de 'Provinciale Prijs van Oost- Vlaanderen voor Geschiedenis 1963'. Deze prijs werd uitgereikt op 28 februari 1965.

Met de prijs 'Pro Civitate' van het Gemeentekrediet werd mijn studie 'Demografische evolutie van het Land van Aalst tussen 1570 en 1800' bekroond op 15 november 1965. De prijs werd uitgereikt in het Pershuis te Brussel op 28 januari 1966. Het Gemeentekrediet gaf deze studie uit in 1968. (...) (De Brouwer s.d. b, 3)

Leuven Vlaams

De bisschoppen verzetten zich tegen het overbrengen van de franstalige afdeling van de Leuvense Universiteit naar het franstalig landsgedeelte.

Jozef De Brouwer schreef omtrent de vervlaamsing van Leuven verschillende brieven naar Mgr. Van Peteghem, bisschop van Gent. Hierin hekelde hij vooral het standpunt dat de bisschoppen in deze zaak innamen. Hij verwees ook naar de groeiende kloof tussen het bisdom en de gelovigen. Enkele uittreksels uit deze brieven :

Het zal voor Uwe Excellentie geen nieuws zijn, wanneer Hij verneemt dat de brief van de Belgische bisschoppen betreffende Leuven de Vlaamse elite diep gegriefd heeft (op zijn zachtst uitgedrukt) en de Vlaamse priesters ten zeerste teleurgesteld [heeft]. Die middeleeuwse uitdrukking en praktijk 'wij zijn de baas en wij beslissen' is volledig in strijd met de geest die het Vatikaans concilie [Vaticaans concilie] liet verhoppen. Vermoedelijk is de Vlaamse elite nog te veel onderontwikkeld opdat hunne Excellenties met haar tot een dialoog zouden komen. Het is een honderdjarige droevige ervaring voor het Vlaamse Volk dat het nooit begrip (op een paar uitzonderingen na) mocht ondervinden vanwege zijn 'Vlaamse' bisschoppen, die steeds meer gehoor hadden voor de franskiljonse klik in dit land, en eerst 'staats' dachten en dan 'volks'. Maar dat dit in 1966 nog kan bestaan, spijs de ervaring op sociaal gebied en op Vlaams gebied, waarbij zovelen van de Kerk zijn vervreemd, dat is onbegrijpelijk ! (...)

De kloof tussen de hiërarchie en de Vlaamse elite, die stilaan aan het toegroeien was (veel te traag, helaas), wordt weer verbreed en voor velen misschien onoverbrugbaar. (...) (De Brouwer 1966 a, 1)

Het bisdom is nog steeds een ivoren toren, en de bisschop spreekt zijn priesters eens toe ter

gelegenheid van een retret en zondert zich nadien zo spoedig mogelijk af met een bevoorrechte groep kanunniken en dekens. Van werkelijk contact tussen de bisschop en zijn priesters kan er niet gesproken worden; ver van te spreken van een dialoog, zelfs niet over de actuele noden van de Kerk. En wanneer het reeds zo is met zijn ‘medewerkers’, hoe ver moet Hij dan wel staan van zijn ‘gelovigen’? (...) (De Brouwer 1966 b, 1)

Eminentie, meent U het ernstig met het katholicisme in dit land en wil U de geloofskrisis in Vlaanderen en vooral bij de jeugd niet verergeren, dan is het meer dan tijd niet langer tegen de Vlaamse openbare mening in te roeien, maar onverwijld in te gaan op de rechtmatige eis van de Vlaamse gemeenschap ; Leuven-Vlaams ... en Leuven-Frans naar het hart van Wallonië, dat hierop recht heeft. (...) (De Brouwer 1968 c, 1)

Het conflict met onderpastoor Verhaeghen

Een groot deel van Jozef De Brouwers pastoorschap in Sint-Gillis-Dendermonde werd overschaduwd door de twist met onderpastoor Verhaeghen die in de pers breed werd uitgesmeerd en de parochie als het ware in twee kampen verdeelde.

In De Standaard van 23 maart 1969 stond : “ (...) Heel het geschil te Sint-Gillis-Dendermonde kan blijkbaar herleid worden tot de vraag: moeten wij in de kerkhervorming de korte of de lange weg kiezen ? Gilbert Verhaeghen sluit aan bij de kontestatiegroep en wil doorstoten. Hij vond daarvoor een ruime kern in Sint-Gillis. De pastoor en het bisdom zijn meer bezorgd om de massa die voor de snelle vaart niet rijp is.” (...) (PAC 1969, 5)

In een interview in Het Laatste Nieuws van 7 maart 1969 zegt Jozef De Brouwer : (...) Onderpastoor Verhaeghen is iemand met heel vooruitstrevende opvattingen. Zijn sociaal gevoel is bijzonder fel ontwikkeld. Vooral bij de jeugd vindt hij bijval. Hij spreekt gemakkelijk en brengt daarbij volgens een aantal gelovigen en het bisdom theorieën, die niet volledig stroken met de kerkelijke voorschriften. (...) Op zijn gedrag is in feite niets af te keuren. Wel staat hij aan de spits van het progressieve. (...) (Omblets 1969, 3)

In hetzelfde artikel verklaart Gilbert Verhaeghen : “ (...) Er zijn inderdaad twee strekkingen. Deze van mijn collega’s die bij het klassieke priestertype aanleunen, en de meer democratische. Zo progressief voel ik me bepaald niet. (...)” (Omblets 1969, 3)

“(…) In het voorjaar 1969 is de toestand zo kritisch geworden dat E.H. Verhaeghen op het bisdom wordt ontboden, ditmaal voor een verplaatsing naar Gentbrugge. De vrienden van St.-Gillis, gealarmeerd, richten een actiecomité op en organiseren dadelijk een protestbetoging. De pastoor van Gentbrugge weigert daarop –als eerste van velen– priester Verhaeghen als onderpastoor te aanvaarden. Pogingen worden ondernomen om hem tot legeraalmoezenier te laten benoemen, om aldus de kalmte en de bezinning te bevorderen. (…) Vanaf maart 1969 wordt hun [=het actiecomité] leitmotiv : ‘Wij laten Verhaeghen niet los’. Zwarte vlaggen, volksvergaderingen, petitielijsten, bedreiging van de inwoners die niet meedoen, voeren tot grondige verdeeldheid op de parochie en opstandigheid tegen het bisdom en de pastoor.(…) Op 5 juni 1969 besluit de bisschoppelijke overheid uit te voeren wat voor de rust noodzakelijk blijkt : de overplaatsing van E.H. Verhaeghen naar een andere parochie.” (Bisdom Gent 1970, 6)

Op 7 juni 1969 droeg onderpastoor Verhaeghen zijn afscheidsmis op te Sint-Gillis-Dendermonde. Daarna vertrok hij naar zijn geboortestreek Nieuwkerke-Waas, bij pastoor De Wilde.

Nadat onderpastoor Verhaeghen de parochie had verlaten duurde het nog een hele tijd vooraleer de rust volledig terugkeerde in Sint-Gillis-Dendermonde. In deze periode heeft Jozef De Brouwer zich voornamelijk beziggehouden met zijn heemkundig werk.

06

Afscheid van het
actieve priesterleven
Gezondheidsproblemen

Afscheid van
Jozef De Brouwer
Herinneringen aan
Jozef De Brouwer

Pastoor emeritus

Afscheid van het actieve priesterleven

“Tijdens een dankmis heeft EH pastoor Jozef De Brouwer (74) afscheid genomen als pastoor van Sint-Gillis. Op zijn verzoek kreeg hij eervol ontslag nadat hij meer dan 18 jaar de leiding had van de Sint-Gillisse parochiegemeenschap. (...) De scheidende pastoor koos 19 maart uit om zijn dankmis op te dragen omdat op deze dag zijn patroonheilige Sint-Jozef wordt gevierd.” (...) (Pastoor 1983)

“Nadien had in de grote zaal van het gildenhuis een eetmaal plaats, door de afscheidnemende pastoor aangeboden aan de verantwoordelijken en bestuursleden van de parochiale organisaties. (De Kinder 1983, 24)

Jozef De Brouwer trok samen met zijn huishoudster Julia Stradiot terug naar de parochie waar hij zijn priesterschap begon, Denderleeuw.

Gezondheidsproblemen

Op 7 september 1965 had Jozef De Brouwer reeds een dubbele hartinfarct, maar na enkele weken bedrust en een paar maanden huisarrest herstelde hij goed. Begin jaren 80 ging zijn gezondheidstoestand echter weer achteruit en kende enkele ups en downs.

Op 20 september 1982 werd hij een eerste keer onderzocht door dr. Andries wegens hartklachten. Een dag later werd hij in het ziekenhuis te Aalst opgenomen. Eén oktober onderging hij een prostaatoperatie, tien dagen later mocht hij weer naar huis.

Jozef De Brouwer werd op 22 oktober 1983 als eerste laureaat bekroond met de ‘Frans De Potter- Jan Boeckeaertprijs’. Op de uitreiking kon hij niet aanwezig zijn omdat hij opnieuw was opgenomen in het ziekenhuis waar een hartstimulator werd ingeplant.

Op 24 maart 1984 was Jozefs toestand kritiek en ontving hij de ziekenzalving. Nadien stabiliseert zijn gezondheidstoestand weer.

Op 8 april 1984 werd de vijftigste verjaardag van Jozef De Brouwers

priesterwijding gevierd, gevolgd door een Jubileummis en familiefeest (12 mei 1984). (De Brouwer s.d. d, 8)

Zaterdag 5 mei werd in het oud gemeentehuis van Erembodegem het laatste werk van De Brouwer voorgesteld : 'Erembodegem'. "(...) Wat e.h. Jozef De Brouwer als auteur presteerde is een huzarenstuk. Hij blijft echter bescheiden want hij stelt zelf dat deze studie 'niet is wat het had kunnen zijn of moeten zijn, vooral voor de periode 1600-1800 wat het gedeelte over de sociaal-economische toestand van de gemeenten betreft.' Er rest dus toch nog werk voor andere historici die zich in Erembodegem willen verdiepen. (...)" (A.A.A. 1984, 12)

Ondanks zijn zwakke gezondheid ging hij naar de jubileumviering in Moerzeke van de priesters die in 1934 werden gewijd (28 mei 1984). (De Brouwer s.d. d, 8)

Jubileumviering 50 jaar
priesterwijding op 28 mei 1984
in Moerzeke.

Staannd, v.l.n.r. :

E.H. Verhelst, E.H. De Pillecijn,
E.H. Van Wetten, E.H. De Venter,
E.H. De Witte, E.H. Van Poeck,
E.H. De Knijf, E.H. De Ridder,
E.H. Huyk, E.H. Van Leeuwen.

Zittend: Jozef De Brouwer.

Afscheid van Jozef De Brouwer

Op 7 juli 1984 om elf uur overleed Jozef De Brouwer in het ziekenhuis te Aalst. De uitvaartdienst vond plaats in de kerk van Denderleeuw. Op zijn doodsprentje stond te lezen :

Ik heb God, de H. Kerk en mijn Vlaanderen bemind en, spijs menselijke tekortkomingen, naar best vermogen gediend. Alles voor Vlaanderen, Vlaanderen voor Kristus, was mijn levens-

Jozef De Brouwer werd begraven op het kerkhof van Haaltert, zijn heem.

ideaal. Daarom is mijn betrachting steeds geweest een goed mens en een goed priester te zijn voor mijn Volk en dat Volk dichter bij Kristus te brengen. (...) In Gods oneindige goedheid voor de zwakke mens heb ik geloofd en gepredikt. Ik heb betracht -ook al zal dit mij niet steeds gelukt zijn- goed te zijn en goed te doen, het lijden en de wonden te helen, alle onrecht te bestrijden en de anderen te begrijpen.

Helaas, dikwijls heb ik gefaald in mijn trouw en mijn taak tegenover God en mijn medemensen; aan God in de eerste plaats, en aan allen tegenover wie ik, geweld of ongewild, iets misdeed, vraag ik om vergiffenis, zoals ook ik vergeef. (...) (De Brouwer s.d. f. 1)

Herinneringen aan Jozef De Brouwer

Het oriëntatiebord van de Jozef De Brouwer-fietsroute in de Warande te Haaltert.

In Haaltert, het geboortedorp van Jozef De Brouwer, werd op 20 september 1992 officieel de Jozef De Brouwerfietsroute ingereden. Meer dan 900 fietsers waren ingeschreven voor de tocht. Het oriëntatiebord in de

Warande werd door Maria De Brouwer, zus van Jozef, onthuld. De route is een initiatief van de VTB-VAB Haaltert in samenwerking met het gemeentebestuur en KWC Terjoden en is onderverdeeld in drie trajecten: 25, 35 en 50 km. (W.D.G. 1992 achthonderd)

Gedenkplaat ter ere van Jozef De Brouwer in Impe.

Op 8 juli 1995 organiseerde de Vlaamse Club Lede, in samenwerking met het gemeentebestuur, het VNJ en VTB-VAB Lede, ter gelegenheid van de traditionele Guldensporen-herdenking in Impe, een

wandeling langs het Oude Molenwandelpad. Bij deze wandeling werd een symbolische gedenkplaat onthuld ter ere van Jozef De Brouwer. Bij de oorspronkelijke opening van het Oude Molenpad had men reeds aangedrongen bij het gemeentebestuur om het pad naar pastoor De Brouwer te noemen. Toen beriep men zich op het feit dat de persoon in kwestie nog in leven was en men bijgevolg zijn naam niet mocht gebruiken. (J.V. 1995)

Gedenkplaat ter ere van Jozef De Brouwer in Hofstade.

In Hofstade werd op 15 februari 2008 door de heemkundige kring Denderland een gedenkplaat aangebracht aan de pastorie waar De Brouwer van 1945 tot 1954 woonde.

Op zaterdag 12 september 2009 herdenkt de Heemkundige Kring Haaltert de honderdste verjaardag van Jozef De Brouwer. Op het programma staan onder andere een fietstocht, een eucharistieviering en de onthulling van een borstbeeld in de Bruulstraat, waar vroeger het ouderlijk huis van Jozef De Brouwer stond.

Het borstbeeld, een werk van beeldhouwer Wilfried Jacops, dat op 12 september in Haaltert wordt onthuld.

Het Vlaams-nationalisme
in het begin van de 20ste eeuw.

Bibliografie van Jozef De Brouwer.

Overzicht van onderscheidingen
van Jozef De Brouwer.

De eerste acties rond amnestie.

Bijlagen en bronnen

Het Vlaams-nationalisme in het begin van de 20ste eeuw

“Het Vlaams-nationalisme, dat langs het activisme en het frontisme tot stand was gekomen, ontwikkelde zich van 1919 af tot een belangrijke politieke factor. Die ontwikkeling greep plaats langs een aantal belangrijke tussenstappen :

- Uit de Frontbeweging -de organisatie van de vlaamsgezinde soldaten aan het oorlogsfront bij de IJzer- ontstond in 1919 Het Vlaamsche Front of Frontpartij. Die partij bevatte reeds de kiemen van het latere autoritaire flamingantisme, maar zij was in hoofdzaak sociaal betrokken, pacifistisch en pluralistisch. Zij slorpte grotendeels de aanhang en de organisaties op van de Vlaamsch-Christene Volkspartij, waarmee zij een kartel sloot dat leidde tot een ruim electoraal succes.

Als reactie op het levensbeschouwelijk pluralisme van Het Vlaamsche Front werden in diverse arrondissementen nieuwe Vlaams-nationale partijen opgericht. Die reactie was het aanzienlijkst in West-Vlaanderen, waar in 1925 het Katholiek Vlaamsch Nationaal Verbond (KVNV) werd opgericht en waar geopteerd werd voor een uitgesproken katholiek en solidaristisch Vlaams-nationalisme met uitsluiting van de vrijzinnigen.

Sommige nieuwe, regionale Vlaams-nationale partijen waren echter strijdend katholiek, zonder zich daarom nadrukkelijk te richten tegen het levensbeschouwelijk pluralisme. Dat was bijvoorbeeld het geval met de succesrijke katholiek Vlaamse Volkspartij in Limburg.

In 1931 richtten de oud-fronter J. Van Severen en de oud-activist Wies Moens het Verbond van Dietsche Nationaal Solidaristen (Verdinaso) op. J. Van Severen, die de drijvende kracht was geweest achter het KVNV, bracht het Verdinaso in 1934 in een ‘Nieuwe Marsbeweging’ en nam steeds meer afstand van de democratische basis van het Vlaams-nationalisme. W. Moens liet zich echter niet inschakelen in die nieuwe richting.

Als reactie op de strekking van het KVNV en het Verdinaso richtte de Gentse historicus Hendrik-Jozef Elias in 1932 de Vlaamsch-Nationale Volkspartij (VNVP) op. De nieuwe organisatie steunde op democratisch-federalistische principes en op een concreet politiek programma. Haar

korte bestaan was tekenend voor de verwarring en de stuurloosheid die heerste binnen het Vlaams-nationalisme.

Ter bundeling van de verdeelde en twistende Vlaams-nationale partijen en verenigingen, werd in 1933 het Vlaamsch Nationaal verbond (VNV) opgericht. Die bundeling stuitte aanvankelijk op grote interne weerstand maar leidde uiteindelijk tot een ruim electoraal succes : in 1939 behaalde de partij 17 kamerzetels.

Binnen de leiding van het VNV bestonden van het begin af ernstige spanningen tussen een groep van principiële democraten en een kern van autoritair-revolutionaire persoonlijkheden die steeds nauwer gingen aansluiten bij het fascistisch-nazistisch gedachtegoed.

In 1936 sloot het VNV kortstondige akkoorden met de Belgische Katholieke Unie en met Rex. Die akkoorden leidden niet tot electorale gevolgtrekkingen.

Het VNV werd achtereenvolgens geleid door de oud-fronter Staf De Clercq en door H.-J. Elias. Het verdween in 1944.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog collaboreerden de meeste Vlaams-nationale organisaties met de Duitse bezetter, in tegenstelling tot het Waals-nationalisme, dat diensten leverde aan het verzet.

De sociale, culturele, economische, para-militaire en militaire collaboratie werd geleid door het VNV en in een latere fase ook door de DeVlag.

De DeVlag (Duits-Vlaamse Arbeidersgemeenschap) was in 1936 opgericht als een culturele organisatie, maar zij evolueerde tijdens de Tweede Wereldoorlog tot een politieke beweging die wedijverde met het VNV. Zij werd tot bij haar verdwijning in 1945 geleid door de taalkundige en publicist Jozef Van de Wiele. Op het einde van de oorlog slaagde hij erin zich bij de Duitsers te laten erkennen als de belangrijkste vertegenwoordiger van het collaborerende Vlaams-nationalisme.”

(Verdoodt 1997, 178-179)

Bibliografie van Jozef De Brouwer

A. Stukjes in Het Land van Aalst

1949

- 1 Een proces, voor de schepenrechtbank van Hofstade, waarin het gaat over de liefde..., in : LvA, I, 1949, 30-31.
- 2 Bespotting van de Franse te Aalst in 1799, in : LvA, I, 1949, 31.
- 3 De boerenkrijg in de streek van Aalst, in : LvA, I, 1949, 6-12 en 33-38.
- 4 'Natte' of 'zatte' begrafenis te Haaltert in 1683, in : LvA, I, 149, 156-157.
- 5 Stichting van een zoenjaargetijde, te haaltert, bij doodslag van Jacob de Sriverre door Claeys de Herder (1503), in : LvA, I, 1949, 171.
- 6 Wat leerde men op school te Haaltert ? , in : LvA, I, 1949, 172.

1950

- 7 Plaats- en persoonsnamen in een oud renteboek van Lede (1448), in : LvA, II, 1950, 68-81.
- 8 Boekbespreking van de geschiedenis van Ninove van Dr. H. Vangassen, in : LvA, II, 1950, 95-96.
- 9 Bijdrage tot de geschiedenis van Denderleeuw onder de Franse overheersing, in : LvA, II, 1950, 137-146.
- 10 Handel en Nijverheid te Aalst in 1572, in : LvA, II, 1950, 220.

1951

- 11 De bossen in het Land van Aalst, in : LvA, III, 1951, 24-31 en 110-118.
- 12 Toponiemen in Erembodegem, in : LvA, III, 1951, 32-39, 72-80, 100-109, 166-176, 205-213 en 250-264.
- 13 Bij de restauratie van een schilderij in de kerk van Haaltert, in : LvA, III, 1951, 53-54 en in : LvA, 1952, 80-89.

- 14 Bijdrage tot de geschiedenis van Denderleeuw. Het Koninkrijk der Nederlanden (1815-13-830), in : LvA, III, 1951, 180-185 en 235-241.
- 15 Oude huisnamen te Aalst, in : LvA, III, 1951, 235-241.

1952

- 16 Recept voor fijnproevers, in : LvA, IV, 1952, 48.
- 17 Werd het beeld van O.-L.-Vrouw van Lede in 1851 vernield ? , in : LvA, IV, 1952, 16-19.
- 18 Herbergnamen in het Land van Aalst vóór 1780, in : LvA, IV, 1952, 36-46.
- 19 Bijdragen tot de oudste geschiedenis van Denderleeuw, in : LvA, IV, 1952, 49-56.
- 20 De verhuring van de rijve der 'Nood Gods' van Lede, in : LvA, IV, 1952, 72-79.
- 21 Het kollegiaal kapittel te Haaltert (1046-1495), in : LvA, IV, 1952, 102-114, 163-173, 206-213, 244-252 en in LvA, V, 1953, 24-35 en 49-67.
- 22 Nog over vondelingennamen, in : LvA, IV, 1952, 192.
- 23 De communicantes van de dekenij Aalst (1574), in : LvA, IV, 1952, 213.
- 24 Eigenaardig leengebruik te Wichelen, in : LvA, IV, 1952, 222-223.

1953

- 25 De kerk van Lede en haar kunstschaten, in : LvA, V, 1953, 98-104.
- 26 Burgemeester van Lede na de Franse revolutie, in : LvA, V, 1953, 104.
- 27 Pastoors te Lede, in : LvA, V, 1953, 133.
- 28 De doopnamen te Lede vanaf de XIIIde eeuw tot heden, in : LvA, V, 1953, 134-132.
- 29 Heerlijkheden en lenen binnen het grondgebied van Lede, in : LvA, V, 1953, 134-152
- 30 De heren in en van de heerlijkheid Lede, in : LvA, V, 1953, 134-152.
- 31 Bijdrage tot de geschiedenis van denderleeuw. De bekering tot het Kristendom, in : LvA, V, 1953, 268-276.

- 32 Bedevaartvaantjes te Lede, in : LvA, V, 1953, 284-289.

1954

- 33 Het buitenpoortersboek van Geraardsbergen van 1396, met bewerking, in : LvA, VI, 1954, 1-109.
Opgenomen in de reeks Documenten (nr.2) van het OVKG, Gent, 1954 en in de reeks Anthroponymica (nr.6) van het Instituut voor Naamkunde te Leuven, Leuven, 1954.
- 34 De ommegangstaties van 1673 te Lede, in : LvA, VI, 1954, 130-134.
- 35 Boekbespreking van de geschiedenis van Kapelle-op-den-Bos van Constant Theys, in : LvA, VI, 1954, 208.

1955

- 36 De Franse school te Aalst, in : LvA, VII, 1955, 5.
- 37 Parochie en parochielevens te Haaltert, in : LvA, VII, 1955, 6-23, 64-81, 264-252, 310-325 en in LvA, VIII, 1956, 20-48.
- 38 Toponymie van Haaltert, in : LvA, VII, 1955, 97-282, met kaart.
Opgenomen in de reeks Toponymica (nr.1) van het instituut voor Naamkunde te Leuven, 1955.
- 39 Bijdrage tot de Geschiedenis van Denderleeuw, Het Kerkgebouw, in : LvA, VII, 1955, 239-245.
- 40 De wijnbouw in het Land van Aalst, in : LvA, VII, 1955, 274-276.

1956

- 41 Demografische en sociaal-ekonomische evolutie van Haaltert, in : LvA, VIII, 1956, 49-83.
- 42 Bijdrage tot de geschiedenis van Denderleeuw. De pastoors en het parochiaal leven, in : LvA, VIII, 1956, 244-253, 289-303 en in : LvA, IX, 1957, 38-42 en 82-96.
- 43 Turfwinning te Denderleeuw, in : LvA, VIII, 1956, 303.

1957

- 44 Zo groeide Hofstade, in : LvA, IX, 1957, 265-277 en in : LvA, X, 1958, 155-182.

1958

- 45 Geschiedenis van Impe, in : LvA, X, 1958, 1-95.
Opgenomen in de Voorlichtingsreeks (nr.19) van het OVKG, Gent, 1958.
- 46 Toponymie van Impe, in : LvA, X, 1958, 97-134, met kaart.
Opgenomen in de reeks Toponymica (nr.XIII-3) van het Instituut voor naamkunde te Leuven, 1958.
- 47 Toponymie van Lede, in : LvA, X, 1958, 197-366, met kaart.
Opgenomen in de reeks Toponymica (nr.XIII-4) van het Instituut voor Naamkunde te Leuven, 1958.
- 48 Bijdrage tot de geschiedenis van Denderleeuw. Het dorpsleven vanaf de franse revolutie, in : LvA, X, 1958, 385-402 en in LvA, XI, 1959, 120-130, 173-185 en 217-224.

1959

- 49 Godsdienstig toneel te Liedekerke in de Middeleeuwen, in : LvA, XI, 1959, 185-186.
- 50 De molens in het Land van Aalst omstreeks 1575, in : LvA, XI, 1959, 189-213.
Opgenomen in de Voorlichtingsreeks (nr.24) van het OVKG, Gent, 1959.
- 51 De Clippele te Lede, in : LvA, XI, 1959, 292.

1960

- 52 Toponymie van Denderleeuw, in : LvA, XII, 1960, 101-180.
Opgenomen in de reeks Toponymica (nr.XIII-5) van het Instituut voor Naamkunde te Leuven, 1960.

- 53 Demografische en sociaal-economische evolutie van Denderleeuw, in : LvA, XII, 1960, 12-42 en 79-90.
- 54 Het volksleven te Denderleeuw, in : LvA, 1960, 90-97.
- 55 Bijdrage tot de geschiedenis van het godsdienstig leven en de kerkelijke instellingen in het Land van Aalst tussen 1550 en 1621, in : LvA, XII, 1960, 198-227, 229-262, 277-332 en in LvA, XIII, 1961, 1-13, 57-97, 142-165, 169-213 en 217-267.
Opgenomen in de reeks Verhandelingen (nr.3) van OVKG, Gent, 1961.

1961

- 56 Demografische evolutie in enkele dorpen in de omgeving van Aalst gedurende de 17de en 18de eeuw, in : LvA, XIII, 1961, 14-43.
Opgenomen in de Voorlichtingsreeks (nr.30) van het OVKG, Gent, 1961.
- 57 Demografische en sociale toestand in het kanton Lede in 1796, in : LvA, XIII, 1961, 105-141.

1962

- 58 De sociale toestand in de meierij Erembodegem en de heerlijkheid Oordegem in 1571 en de huidige evolutie, in : LvA, XIV, 1962, 117-130.
- 59 Aanvullende familiale bedrijvigheden te Lede, vóór de Franse revolutie, in : LvA, XIV, 1962, 273-277.
- 60 Huisraad te Lede gedurende de 17de en 18de eeuw, in : LvA, XIV, 1962, 287-288.

1963

- 61 De uitbating van de steengroeven te Lede, in : LvA, XV, 1963, 1-9.

1964

- 62 Geraardsbergen “de stervende”?, in LvA, XVI, 1964, 101-104.

63 Willem De Beer , pastoor te deftinge, in ; LvA, XVI, 1964, 209-211.

1965

- 64 Onze voorouders weigerden overdreven belastingen te betalen, in :
LvA, XVII, 1965, 84.
- 65 Melaatsheid in Nieuwerkerken, in : LvA, XVII, 1965, 196.
- 66 Zoenjaargetijde te Herdersem, in : LvA, XVII, 1965, 202.
- 67 Staat van goederen in 1641 ten huize van een pastoor, in : LvA, XVII,
1965, 203-204.
- 68 Waarom Hamme-Herdersem niet ?, in : LvA, XVII, 1965, 205-206.
- 69 Vrijgewijde te Gijzegem, in : LvA, XVII, 1965, 206.
- 70 Groep wederdopers te Lovendegem opgerold, in : LvA, XVII, 1965,
217-219.
- 71 De luitenant van de stadhouder van Geraardsbergen pleegde misbruik
van vertrouwen, in : LvA, XVII, 1965, 219-220.
- 72 De 'appariteur van het Gheestelijk Hof van het aartsbisdom van
Mechelen' maakt het te bont te Ronse, in : LvA, XVII, 1965, 220-221.

1966

- 73 Blijf uit de bossen van Affligem, in : LvA, XVIII, 1966, 37-38.
- 74 Bezweringsformule uit Rozebeke van 1628, in : LvA, XVIII, 1966, 48-
61.
- 75 Machtsmisbruik te Ronse, 1587, in : LvA, XVIII, 1966, 66.
- 76 Overtreding van de onthoudingswet te Merelbeke, in : LvA, XVIII,
1966, 32.
- 77 Vechtersbaas van Sint - Maria - Lierde, in : LvA, XVIII, 1966, 71.
- 78 Gevlucht uit de gevangenis te Pamel, in : LvA, XVIII, 1966, 75.
- 79 Bijgelovige praktijken, in : LvA, XVIII, 1966, 79.
- 80 Opstand tegen de baljuw te Beerlegem, in : LvA, XVIII, 1966, 112.
- 81 Belediging van een kluizenaar, in : LvA, XVIII, 1966, 112.
- 82 Ketterse boeken, in : LvA, XVIII, 1966, 112.
- 83 Teveel broederliefde (1597), in : LvA, XVIII, 1966, 120.
- 84 Vechtersbazen te Hundelgem (1598), in : LvA, XVIII, 1966, 120.

- 85 Wederdopers te Gent (1585), in : LvA, XVIII, 1966, 133.
- 86 Pastoor Egidius de Meulemeester, in : LvA, XVIII, 1966, 134-136.
- 87 Ongenode bruiloftsgast te Opbrakel, in : LvA, XVIII, 1966, 155.
- 88 Ontering van heiligenbeelden te Gontrode, in : LvA, XVIII, 1966, 188-189.
- 89 Ook de baljuw van het Land van Gavere liep over de meet !, in : LvA, XVIII, 1966, 189.
- 90 Onrechtvaardige baljuw, in : LvA, XVIII, 1966, 190.
- 91 Weerstand aan de prater, in : LvA, XVIII, 1966, 190.
- 92 Ook de luitenant-baljuw mag de wetten vergeten !, in : LvA, XVIII, 1966, 200.
- 93 Overtreding van de onthoudingswet... door een gevangene, in : LvA, XVIII, 1966, 200.
- 94 Zwijg onder het sermoen van de pastoor !, in : LvA, XVIII, 1966, 200.
- 95 De officier van de stadhouder van het Land van Aalst pleegde ambtsmisbruik (1624), in : LvA, XVIII, 1966, 239-240.

1967

- 96 Deken Damiaan Van Huffel en de bestraffing van de overtreders van de kerkelijke wetten in de dekenij Ronse (1649-1669), in : LvA, XIX, 1967, 21-31.
- 97 Schrifvervalser te Oordegem, in : LvA, XIX, 1967, 31.
- 98 Bestrafing wegens bijgelovige praktijken (1633), in : LvA, XIX, 1967, 35.
- 99 Nog een officier van de stadhouder van het Land van Aalst maakte het al te bont, in : LvA, XIX, 1967, 34-35.
- 100 Bestrafing bij valse getuigenis (1633), in : LvA, XIX, 1967, 35.
- 101 Vechter te Balegem, in : LvA, XIX, 1967, 36.
- 102 Van een gevangen deurwaarder..., in : LvA, XIX, 1967, 36.
- 103 Terechtgesteld wegens doodslag, in : LvA, XIX, 1967, 60.
- 104 'Gevangenisbraeke' in de streek van Ronse, in : LvA, XIX, 1967, 70.
- 105 Brouwer in gebreke, in : LvA, XIX, 1967, 75.
- 106 Liefdebrief in 1602, in : LvA, XIX, 1967, 76.
- 107 Uit zijn schepenambt ontzet, in : LvA, XIX, 1967, 76.

- 108 Gewelddaden te Ninove, in : LvA, XIX, 1967, 216.
- 109 Machtsmisbruik te Zulzeke, in : LvA, XIX, 1967, 227.
- 110 Belediging van de baljuw, in : LvA, XIX, 1967, 227.
- 111 Opstandige gevangene, in : LvA, XIX, 1967, 236.
- 112 Priester Adolf Daens en de opkomende kristelijke democratie, in : LvA, XIX, 1967, 237-266.
- 113 Bijgelovige praktijken, in : LvA, XIX, 1967, 267-268.
- 114 Opstand tegen de baljuw van St.- Lievens - Esse, in : LvA, XIX, 1967, 268-269.

1968

- 115 Gevonden goudstukken te Semmerzake, in : LvA, XX, 1968, 22.
- 116 Verspreiden van verboden munten (1634), in : LvA, XX, 1967, 47-48.
- 117 Machtsmisbruik te Melden, in : LvA, XX, 1968, 123.
- 118 Vechtjassen te Herzele, in : LvA, XX, 1968, 123.
- 119 Vechtersbaas te Melle, in : LvA, XX, 1968, 124.
- 120 Gebannen uit het Land van Zottegem, in : LvA, XX, 1968, 124.
- 121 Opstand tegen de openbare macht, in : LvA, XX, 1968, 269.
- 122 Smokkelaars te Berchem gesnapt, in : LvA, XX, 1968, 275.
- 123 Brandewijnstoker in overtreder, in : LvA, XX, 1968, 275.
- 124 Van straffe koffie gesproken, in : LvA, XX, 1968, 279.
- 125 Vechtersfamilie te Haaltert, in : LvA, XX, 1968, 290-291.
- 126 Hulpverlening aan de bewoners onder vijandige bezetting, in : LvA, XX, 1968, 291.
- 127 Opstand tegen de politie te Hermelgem, in : LvA, XX, 1968, 291.
- 128 Geburentwist te Semmerzake, in : LvA, XX, 1968, 292.
- 129 Houtdiefstal en geweld, in : LvA, XX, 1968, 292.
- 130 Weerstand aan de meier te Aalst, in : LvA, XX, 1968, 292.

1969

- 131 De Pauselijke Zouaven, in : LvA, XXI, 1969, 1-17.
- 132 Woestaard te Nederbrakel, in : LvA, XXI, 1969, 34.
- 133 Vruchtafdrijving te Diksmuide (1705), in : LvA, XXI, 1969, 34.

- 134 De Sint - Gorikspuit te Haaltert, in : LvA, XXI, 1969, 39-40.
- 135 Weerstand aan de officier, in : LvA, XXI, 1969, 40.
- 136 Belediging van de vierschaar is kostelijk, in : LvA, XXI, 1969, 40.
- 137 Dr. Hendrik Vangassen als mens en als kunsthistoricus, in : LvA, XXI, 1969, 47-55.
- 138 Zouaven te Aalst en omgeving, in : LvA, XXI, 1969, 98-101.
- 139 G. Krielmans van Oosterzele tot de galeien veroordeeld (1601), in : LvA, XXI, 1969, 101.
- 140 Straatschenderij te Dikkelvenne, in : LvA, XXI, 1969, 107.
- 141 Een geweldige luitenant-baljuw, in : LvA, XXI, 1969, 109.
- 142 Een onrechtvaardige notaris (1737), in : LvA, XXI, 1969, 110-111.
- 143 Vervalsing van akten te Hemelveerdegem, in : LvA, XXI, 1969, 111.
- 144 Onwaardige voogd te Aalst, in : LvA, XXI, 1969, 114.
- 145 Verwaarlozing van openbare taak, in : LvA, XXI, 1969, 114.
- 146 Brandewijnstokers te Moorsel, in : LvA, XXI, 1969, 279.
- 147 Ambtsmisbruik te Ronse, in : LvA, XXI, 1969, 279.

1970

- 148 Opstand tegen de politie, in : LvA, XXII, 1970, 36.
- 149 Onruststokers te Geraardsbergen, in : LvA, XXII, 1970, 96.
- 150 Kollaboratie met de vijand, in : LvA, XXII, 1970, 108.
- 151 Verspreiding van valse munten, in : LvA, XXII, 1970, 116.
- 152 Een burgemeester hielp hongerige volksgenoten, in : LvA, XXII, 1970, 217.
- 153 Ambtsmisbruik te Gavere, in : LvA, XXII, 1970, 239.
- 154 Tolrechten moeten betaald worden, in : LvA, XXII, 1970, 240.
- 155 Opstand tegen de politie, in : LvA, XXII, 1970, 240.

1971

- 156 Een ketter uit Aalst, in : LvA, XXIII, 1971, 47.
- 157 Ketterse te Volkegem (1523), in : LvA, XXIII, 1971, 54.
- 158 Waldenzer-ketterse te Haaltert ? (1527), in : LvA, XXIII, 1971, 80.
- 159 Woestaard te Schorisse, in : LvA, XXIII, 1971, 127.

160 Valsmunter te Oosterzele, in : LvA, XXIII, 1971, 128.

1972

161 Bloemlezing van gerechtelijke uitspraken, in : LvA XXIV, 1972, 1-21.

162 Woeste vrouw te Bottelare, in : LvA, XXIV, 1972, 24.

163 Weerstand aan politie, in : LvA, XXIV, 1972, 24.

164 Weerspanningheid te Velzeke, in : LvA, XXIV, 1972, 24.

1973

165 Een slimme vos ... te Beerlegem, in : LvA, XXV, 1973, 18.

166 Vechtersbaas en opstandelingen tegen het maalgeld te Schorisse, in :
LvA, XXV, 1973, 32-34.

167 Inwoner van Nederboelare, in : LvA, XXV, 1973, 34.

168 Geldvervalser te Etikhove, in : LvA, XXV, 1973, 35.

169 Hulp aan deserteurs, in : LvA, XXV, 1973, 35.

170 Geschiedenis van Pollare, in : LvA, XXV, 1973, 37-155.

171 Toponymie van Pollare, met kaart, in : LvA, XXV, 1973, 159-207.

1974

172 Bijdrage tot de reguliere en sekuliere gemeenschappen in het Land van
Aalst gedurende de 17de en 18de eeuw, in : LvA, XXVI, 1974,
163-245, 265-303, 317-354.

1975

173 Het prinselijk leenhof "de Schijvink" te Haaltert, in : LvA, XXXVII,
1975, 249-260.

1976

174 Staat van goed (1649), in : LvA, XXVIII, 1976, 73-75.

175 De stam van Jaak Roelants te Haaltert, in : LvA, XXVIII, 1976, 216-233.

1977

- 176 De staten van goed als bron voor het leefmilieuedurende de 17de en 18de eeuw te Haaltert en te Kerksken, in : LvA, XXIX, 1977, 1-48.
- 177 Zesvoudige sluipmoordenaar te Velzeke, in : LvA, XXIX, 1977, 252-254.

1979

- 178 Begeleiding van de prater, in : LvA, XXXI, 1979, 221.
- 179 Opstand tegen de openbare macht te Scheldewindeke, in : LvA, XXXI, 1979, 240.
- 180 Oproerleider te Ronse, in : LvA, XXXI, 1979, 240.
- 181 Het bestuur van Zottegem ging te ver, in : LvA, XXXI, 1979, 285.
- 182 De meier en een paar schepenen van Mater beboet, in : LvA, XXXI, 1979, 285.
- 183 Opstand tegen de politie, in : LvA, XXXI, 1979, 286.
- 184 Hulp bij desertie, in : LvA, XXXI, 1979, 286.

1980

- 185 In memoriam E.H. Valère Gaublonne, in : LvA, XXXII, 1980, 50-52.

1981

- 186 Oproer te Brugge, hongersnood in 1771, in : LvA, XXXIII, 1981, 84.
- 187 Ook die van Ottergem moeten braaf zijn, in : LvA, XXXIII, 1981, 85.
- 188 Onruststokers te Ronse, in : LvA, XXXIII, 1981, 85.

1983

- 189 Inventaris van de meubelen ten sterfhuize van Henricus van Boexstel, pastoor te Idegem (2 dec.1664), in : LvA, XXXV, 1983, 189-190.

- 190 Meubelen bevonden ten sterfhuize van Heer ende Mevr. Ludovicus de Key, piaae memoriae, pastoor van Nederbrakel, in : LvA, XXXV, 1983, 191.
- 191 Inboedel ten sterfhuize van Thomas Smolders (+ als pastoor van Maarke op 14-09-1641) in: LvA, XXXV, 1983, 191-192.

B. Stukjes in diverse tijdschriften

Alostana

De Aalsterse kerk en het geloofsleven omstreeks 1830, in *Alostana*, II, 1980, 359-363.

Ascania

Asse onder het kerkelijk district Aalst, 1559-1800, in samenw. met J. Spanhove, in : *Ascania*, 8, 1965, 26-27.

De deken en de dekanale verslagen van de landdekenij Aalst, in : *Ascania*, XIV, 1971, 67-71.

Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen

Pachthoven in het Land van Aalst volgens de penningkohieren (1570,1571), in : *Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oost-Vlaanderen* (1954), Gent, 1959, blz. 231-271.

het blad van de Culturele Vereniging Nieuwerkerken

Wandeling door Nieuwerkerken vóór 500 jaar, in het blad van de Culturele Vereniging Nieuwerkerken (*Liniaal*, 4jg, 1975, nr. 1, 3-7).

Handeling van de Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal, Letterkunde en Geschiedenis

De bestraffing bij de overtreding van de kerkelijke wetten gedurende de 17e en 18e eeuw, in het aartsbisdom Mechelen en in het bijzonder in het Land van Aalst, in : *HKZM*, XX, 1960, 51-98.

Het belang van de kommunikantencijfers en de verhouding ervan tot de bevolking, uitgewerkt op de dekenij Aalst van 1621 tot 1795, in : *HKZM*, XVII, 1963, 67-80.

In hoever bevestigt de officialiteit van Antwerpen de besluiten getrok-

ken uit die van Mechelen?, in : HKZM, XXI, 1967, 47-108.

De officialiteit van Gent, in : HKZM, XXI, 1968, 87-173.

*Handelingen van het 41ste congres van de kringen voor oudheidkunde
en geschiedenis van België*

De kerk en het ontspanningsleven ca. 1700, in : Handelingen van het
41ste congres van de kringen voor oudheidkunde en geschiedenis van
België, Mechelen, 1972, 203-548.

Kapel en Beeld

Onze Lieve Vrouw Ter-Linden of Ten-Beeldecken te Herdersem, in :
Kapel en Beeld, XXV, 1973, 20-22.

Ken uw dorp, Lede

De familie Annaert, in : Ken uw dorp, Lede, 1, 1966, 14-20.

Woord vooraf, in : Ken uw dorp, Lede, 2, 1967, 1-2.

Hilarius Bertholf, in : Ken uw dorp, Lede, 2, 1967, 29-30.

De familie Abbeloos, in : Ken uw dorp, Lede, 2, 1967, 37-41.

De familie Bauwens, in : Ken uw dorp, Lede, 2, 1967, 41-43.

Lede en de pauselijke zouaven, in : Ken uw dorp, Lede, 3, 1968, 34-35.

Ons kerkhof, in : Ken uw dorp, Lede, 6, 1973, 12-14.

Mariaal tijdschrift

O.-L.-Vrouw van Hofstade, in : Mariaal Tijdschrift, 21, 1951, 85-86.

Het Mariale Impe, in : Mariaal Tijdschrift, 25, 1955, 76-77.

De Mariale devotie in het Land van Aalst, in : Mariaal tijdschrift, 32,
1961, 49-52.

Mededelingen van de Heemkring Haaltert

Rechtspraken uit het begin van de 17de eeuw, in : Mededelingen van de Heemkring Haaltert, 2, 1982, 80 en 3, 1983, 146-147.

Pastors en deservitors te Heldergerm, in : Mededelingen van de Heemkring Haaltert, 3, 1983.

Ons Geestelijk Erf

De bibliotheek van een landelijke pastoor, ca. 1650, in : Ons Geestelijk Erf, XLXVI, 1972, 200-233.

Ons Heem

Ervaringen bij opgravingen in Hofstade, in : Ons Heem, VI, 1947, 33-35.

Boekbespreking van Theorie en Praktijk van de straatnaamgeving van Dr. J. Leenen, in : Ons Heem, VI, 1947, 140 en 148.

Kruisen langs de wegen. Hofstade (bij Aalst), in : Ons Heem, VII, 1948, 59.”

Houten molen te Impe, in : Ons Heem, XIII, 1959, 153.

Pottbakkers te gent, Heusden, Melle en Wetteren, in : Ons Heem, XV, 1961, 159.

Het ontspanningsleven bij ons volk, in : Ons Heem, XXVI, 1972, 93-99.

De “geassermeteerde” priesters in het aartsbisdom Mechelen, in : Ons Heem, XXXIII, 1979, 214-217.

Vijftewintig jaar geleden. Kerk en politiek, in : Ons Heem, XXXVIII, 1984.

Pro Civitate

De demografische evolutie in de meierij Erembodegem en de heerlijkheid Oordegem in de 17e en 18e eeuw, in de reeks Pro Civitate.

Demografische evolutie van het Land van Aalst. 1570-1800, Pro Civitate, 1968.

Spiegel Historiae

De kerk in het ontspanningsleven omstreeks 1700, in : *Spiegel Historiae*, XI, 1976, 209-215.

Toerisme in Oost-Vlaanderen

De Sint-Amanduskerk te Denderleeuw, in : *Toerisme in Oost-Vlaanderen*, 11, 1962, 12-13.

Vlaamse Toeristische Bibliotheek

De Sint-Maartenskerk te Lede, *Vlaamse Toeristische Bibliotheek*, nr. 32, 1964.

Wetenschappelijke Tijdingen

Dr. Jozef Goosenaerts en het “comite voor Recht en Naastenliefde” in : *Wetenschappelijke Tijdingen*, XLI, 1982, 188-192.

C. Afzonderlijk uitgegeven werken

1949

Geschiedenis van Hofstade, Merchtem : Sacré, 1949, 176 p.

1950

Toponymie van Hofstade, Merchtem : Sacré, 1950, 159 p.

Opgenomen in de reeks Toponymica (nr. XIII-1) van het Instituut voor Naamkunde te Leuven.

1953

Geschiedenis van het mirakuleus beeld van O.-L.-Vrouw van Lede genoemd 'de zoete Nood Gods', Tielt : Veys, 1953, 106 p.

1954

Lede, het Mariaal hart van het Land van Aalst, Aalst : s.n., 1954, 51 p.

1956

Bijdragen tot de parochiale geschiedenis van Haaltert, demografische en sociale evolutie van het dorp, Aalst : Land van Aalst, 1956, 151 p.

1960

In samenwerking met F. Couck, Denderleeuw, geschiedenis en toponymie, Aalst : De Aankondiger, 1960, 219 p. + 83 p.

1963

Geschiedenis van Lede, het dorpsleven, het parochieleven, het volksleven, Lede : Heemkundige Kring, 1963, 702 p.

1964

Demografische en sociaal-ekonomische evolutie van Wetteren, Wetteren: s.n., 1964.

1972

De kerkelijke rechtspraak en haar evolutie in de bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570-1795, Tielt : Veys, 1972, twee delen, 566 p. + 918 p.

1973

Indices op de staten van goed van Lede, Lede : Heemkundige Kring, 1973, 379 p.

1975

Bijdrage tot de geschiedenis van de kerkelijke instellingen en het godsdienstig leven in het Land van Aalst tussen 1621 en 1796, Dendermonde: uitgave in eigen beheer, 1975, 4 delen, 1033 p. + 565 p. bijlagen.

1977

Dendermonde Sint-Gillis-buiten, 75 jaar parochie, Dendermonde : uitgave in eigen beheer, 1977, 74 p.
Hofstade, een geschiedkundige verhandeling met inventarisatie van zijn straten en gebouwen, Aalst : s.n., 1977, 203 p.

1979

De Jezuïeten te Aalst. Stichting en opheffing 1620-1773. Het afwisselend beheer 1773-1831, Zingem : Vita, 1979, Deel I, 328 p.

1980

De Jezüieten te Aalst. Herleving en nieuwe bloeitijd 1831-1981, Zingem: Vita, 1980, Deel II, 404 p.

Indices op de staten van goed van Haaltert en Kerksken, Haaltert : Heemkundige Kring, 1980, twee delen, 343 p.

1981

De Jezüieten te Aalst. De uitstraling van het kollege : 1831-1981, Zingem: Vita, 1981, Deel III, 283 p.

1984

Erembodegem, Deinze : De Muyter, 1984, 395 p.

Bron : Heemkundige Kring Land van Aalst
Archief Heemkundige Kring Haaltert

Overzicht van onderscheidingen van Jozef De Brouwer

1944

‘August De Reesprijs’ van het Davidsfonds voor de ‘Toponymie van Denderleeuw’. (i.s.m. Frans Couck)

1949

‘August De Reesprijs’ van het Davidsfonds voor de ‘Geschiedenis van Hofstade’.

1957

‘August De Reesprijs’ van het Davidsfonds voor de ‘Geschiedenis en toponymie van Impe’.

1960

‘Eerste prijs van het Oostvlaams verbond van de Kringen voor Geschiedenis’ voor ‘Bijdrage tot de Geschiedenis van het Godsdienstig Leven en de kerkelijke instellingen in het Land van Aalst, tussen 1550 en 1621’. (6 mei 1960)

1964

‘Provinciale Prijs van Oostvlaanderen voor geschiedenis 1963’ voor de ‘Geschiedenis van Lede’. (13 juni 1964 ; uitgereikt op 28 februari 1965)

1965

‘Prijs voor geschiedenis’ op de XVIIe provinciale kultuurdag in Gent. (28 februari 1965)

‘Pro Civitate-prijs van het Gemeentekrediet’ voor de ‘Demografische evolutie in het Land van Aalst tussen 1570 en 1800’ (15 november 1965 ; uitgereikt op 28 januari 1966)

1968

‘Jubileumprijs van het Verbond voor Heemkunde’ voor ‘De Kerkelijke rechtspraak en haar evolutie in de bisdommen Antwerpen, Gent en Mechelen tussen 1570 en 1795’

1970

‘De Reinaertprijs 1970’ van het Verbond van Heemkundige Kringen Oost-Vlaanderen.

1983

‘Frans De Potter en Jan Boeckaertprijs’ van het Verbond voor geschiedkundige Kringen van Oost-Vlaanderen. (22 oktober 1983)

Bron : 1944-1965 (De Brouwer s.d. b, 1-6) ; 1968 (De Brouwer s.d. c, 9);
1970-1983 (De Brouwer s.d. d, 7-8)

De eerste acties rond amnestie

“In zijn boek *Repressie zonder maat of einde ?* noemde R. Derine de vlaamsgezinde socialistische historicus M. Lamberty als degene die voor het eerst na de Tweede Wereldoorlog het woord ‘amnestie’ gebruikte met betrekking tot de politieke veroordelingen. Dit gebeurde in 1947 in zijn boek *De Vlaamse Beweging* NU. Hij somde verder een reeks van stellingnames en oproepen voor amnestie op die door een aantal auteurs van hoofdzakelijk katholieke inspiratie en door verenigingen als het Katholiek Vlaams Hoogstudentenverbond (KVHV), het Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (VOHV), het Katholiek Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (KVOHV), het Algemeen Vlaams Oud-Hoogstudentenverbond (AVOHV), het Algemeen Nederlands Zangverbond (ANZ), het Ijzerbedevaartcomité en het Comité voor Recht en Naastenliefde waren gepubliceerd. Vooral in de vlaamsgezinde week- en maandbladen en in sommige katholieke persorganen werd het thema met toenemende frequentie behandeld. Het is vooral vanaf de jaren vijftig dat de amnestiegedachte een bredere aandacht genoot. De Vlaamse Concentratie en later de Volksunie (VU) maakten amnestie tot één van hun prioriteiten. In Antwerpen ontstond rond 1952-1953 een Vrouwenbeweging voor Amnestie (VBA), die later aansluiting vond bij de VU. Eén van de initiatieven omtrent de repressieproblematiek werd genomen door het Verbond van het Vlaams Verzet. Vlaamsgezinde gewezen verzetstrijders en weggevoerden ijverden, onder meer tijdens een campagne in de jaren 1957 en 1958, voor amnestie voor hun vroegere vijanden.

Ook in het parlement werden pleidooien gehoord, eerst door een enkele CVP-mandataris als Louis Kiebooms, later door de voorlopig enige volksvertegenwoordiger van de VU Herman Wagemans. Vanuit de CVP werden reeds vanaf 1949 wetsvoorstellen ingediend om de wetgeving inzake repressie en epuratie te verzachten. Een eerste wetsvoorstel dat werkelijk over amnestie sprak werd op 29 november 1955 ingediend door VU-Volksvertegenwoordiger Wagemans. Hij spiegelde zich voor zijn wetsvoorstel aan de Wet van 11 juni 1937 waarin amnestie werd verleend voor straffen die uitgesproken werden na de Eerste Wereldoorlog. De auteur was van oordeel dat ‘*slechts zeer algemene maatregelen een voor iedereen gelijke oplossing brengen*’. Het wetsvoorstel maakte geen schijn van kans. Sindsdien werden zowel door de christendemocratische als door de Vlaams-nationalistische fracties in Europees Parlement, Kamer, Senaat

en Vlaamse Raad wetsvoorstellen, interpellaties, schriftelijke vragen en moties ontwikkeld die het amnestiethema behandelden. De laatste wetsvoorstellen en een voorstel van resolutie terzake werden ingediend door Hugo Coveliers, Gerolf Annemans, Walter Peeters, Wim Verreycken en Jan Loones. Geen van deze wetsvoorstellen heeft tot nog toe tot enige vorm van amnestie geleid.

Een aantal politieke mandatarissen heeft via het politieke dienstbetoon aan sommige problemen van repressieslachtoffers kunnen tegemoet komen. Dit gebeurde dan onder meer door de tussenkomst van ministers. Sommige ambtenaren en onderdelen van de administratie stelden zich na verloop van tijd soepeler op. De problemen die zich voordeden, tot ver in de jaren zeventig en tachtig, hielden meestal verband met het bestaansminimum, ambtelijke rehabilitatie, opheffing van de maatregelen in verband met sequester, onvolledige pensioenen, het recht op bijkomende pensioenen uit Duitsland en erfeniskwesties. Een globale oplossing van het probleem was niet mogelijk tenzij door een reeks wetwijzigingen. De bereidheid hiertoe ontbrak, vooral dan bij de franstalige politieke partijen.” (Seberechts 1994, 171-172)

Bronnenlijst

1. Knipselmap Jozef De Brouwer

a. Krantenartikels

A.A.A., 1984

A.A.A., Erembodegem- boek : wat laat maar goed. In : Het Nieuwsblad, (1984) (10 mei) p12.

Actiecomité Verhaeghen : druk weekend. In : Het Volk, 80 (1970) (19 maart).

Actiecomité Sint- Gillis- Dendermonde wil meewerken om wanorde-
lijkheden te doen ophouden. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

A.L., 1969

A.L., Overheid benoemt onderpastoor Verhaeghen uit St. - Gillis - Dendermonde tot legeraalmoezenier in Duitsland. Actiecomite kondigt boycot aan. (1969) (20 maart), p.11.

A.S.G., 1984

A.S.G., Land van Aalst rouwt om Jozef De Brouwer.
In : Het Nieuwsblad, (1984) (11 juli).

B.D., s.d.

B.D., Nieuwe beroering rond onderpastoor Verhaeghen.

B.D., 1969

B.D., Mgr. De Kesel beleefde te St. - Gillis 'zwarte dag'. (1969) (22 april).

Betoging te St. - Gillis - Dendermonde. In : Het Volk, 79 (1969) (11 augustus), p. 6.

BISDOM GENT, 1970 (verklaring)

BISDOM GENT, Verklaring van Bisdom Gent over zaak priester Verhaeghen. In : Het Volk, 80 (1970) (26 maart), p. 7.

BISDOM GENT, 1970 (rond)

BISDOM GENT, Rond een spijtig conflict. In : Kerk en Leven, (1970) (9 april), p. 6.

BOTERBERG, 1984

BOTERBERG (D.), In memoriam e.h. De Brouwer. In : Wij, (1984) (12 juli), p. 30.

Brievenoorlog te Sint- Gillis- Dendermonde, bij afscheid kapelaan Verhaeghen. In : Het Volk, 79 (1969) (7 juni).

C.C., 1969 (hart)

C.C., Het hart van St. - Gillis sloeg voor onderpastoor Verhaeghen. 2000 personen betoogden. In : De Voorpost, 23 (1969) 10 (8 maart), p.1 en 11.

C.C., 1969 (openluchtmis)

C.C., Openluchtmis verliep zonder incidenten te St. Gillis - Denderm. In : De Voorpost, 23 (1969) 34 (30 augustus), p. 2.

C.C., 1969 (St.-Gillis)

C.C., St. - Gillis verder in het geweer. Meer dan 2000 handtekeningen van gezinshoofden en ruim 5500 betogers te gunste van E.H. Verhaeghen. In: De Voorpost, 23 (1969) 13 (29 maart), p. 1, 2, 9, 12 en 14.

C.C., 1964

C.C., Z.E.H. Jozef De Brouwer tot pastoor aangesteld te St. - Gillis - Dendermonde. In : De Voorpost, 18 (1964) 38 (26 september), p. 11.

D.B., 1984

D.B., Geschiedkundige verhandeling 'Erembodegem' door Jozef De Brouwer voltooid. In : De Streekkrant, (1984) (3 mei).

DE BAERE, 1970

DE BAERE (P), G. Verhaeghen blijft voorlopig onderpastoor te Nieuwkerken- W. In : Het Volk, 80 (1970) (26 maart), p. 7.

DE KINDER, 1983

DE KINDER (A.), Dank u pastoor De Brouwer.
In : Het parochieblad van Sint- Gillis, (1983) 13 (31 maart), p. 24.

DE BRUYN, 1984 (rouw)

DE BRUYN, Rouw bij het afscheid van E.H. Jozef De Brouwer.
In : De Voorpost, 37 (1984) 27 (13 juli).

DE BRUYN, 1984 (geschiedkundige)

DE BRUYN, Geschiedkundige die leefde voor Vlaanderen en zijn geloofsovertuiging. In memoriam Jozef De Brouwer.
In : De Voorpost, 37 (1984) 29 (27 juli), p. 2.

DE ROECK, 1957

DE ROECK (V.), E.H. De Brouwer bekroond met de August De Rees-
prijs. In : Het Volk, 67 (1957) (14 december), p.10.

D.M., 1970

D.M., Kapelaan Verhaeghen III. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

D.Z., 1969

D.Z., Afscheid en woede. In : Het Laatste Nieuws, 82 (1969) 132
(9 juni), p. 1 en 3.

E.H. Jozef De Brouwer overleden. In : 't Pallieterke, (1984) 29
(19 juli), p. 4.

E.H. Verhaeghen van Sint- Gillis- D. naar Nieuwkerken- Waas. (1969)
(21 mei).

Erembodegem heeft zijn geschiedenisboek. In : De Streekkrant, (1984)
(10 mei), p.9.

F.D., 1970

F.D., Nog niet ingespeeld op nieuw beleid ? In : Kerk en leven, (1970)
33 (3 september), p.1.

F.V., 1970

F.V., Kapelaan Verhaeghen I. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

G.B., 1966

G.B., Z.E.H. De Brouwer aan de eer. In : De Voorpost, 20 (1966) 5
(29 januari), p. 16.

Gejouw en dreigementen voor Gentse kerkvorst. In : Het Laatste Nieuws, 82 (1969) 94 (22 april), p. 1 en 3.

Gilbert Verhaeghen blijft voorlopig onderpastoor te Nieuwkerken - Waas. In : Het Volk, 80 (1970) 72 (26 maart), p. 1 en 7.

H., 1969

H., E.H. Verhaeghen uit St.- Gillis Dendermonde benoemd te Nieuwkerke- Waas. In : Het Volk, 79 (1969) (20 mei).

Haaltert. Plechtige Eremis. (1934).

Handen af van een volkspriester. Opstandige parochianen saboteren de mis van hun pastoor. In : Kwik, (1969) 359
(6 tot 12 maart), p. 1, 14 en 15.

HET VERRUIMD AKTIEKOMITEE, 1969.

HET VERRUIMD AKTIEKOMITEE, Bericht aan de bevolking, St. - Gillis
- Dendermonde : Brandt Albert, Van Hese Ivan, 1969, 2

Herrie om Verhaeghen. In : De Post, (1970) 1100 (5 april), p.4-5.

H.K., 1992 (Brouweroute)

H.K., De Brouweroute nog niet open. In : Het Nieuwsblad, (1992)
(14 juli).

H.K., 1992 (Haaltert)

H.K., Haaltert klimt in het zadel voor Somalië. Toeristische Jozef De
Brouweroute voor fietsers wordt zondag ingereiden.
In : Het Nieuwsblad, (1992) (18 september).

IMPENS, 1969.

IMPENS (G), Standpunt, Aalst : Impens, 1969, 2 p.

J.C., s.d.

J.C., Niet passend in het beleid. In : Het Volk.

J.N., 1966.

J.N., Impe's burgemeester overhoop met Elf Juli. In : Het Volk, 76
(1966) (5 juli).

Jozef De Brouwerfietsroute ingehuldigd. In : De Streekkrant, (1992)
(17 september).

J.V., 1995

J.V., Lede onthult gedenkplaat voor pastoor J. De Brouwer. (1995).

Kalme volksvergadering te Sint- Gillis- Dendermonde. Actiecomite wil
de strijd voortzetten. In : Het Volk, 79 (1969) (27 mei).

Kijkers schrijven. Negatieve berichtgeving ? In : Het Volk, 79 (1969) (27 september).

Klasgenoten Verhaeghen schrijven open brief. In : De Standaard, (1970) (3 april).

Klasmakkers van kapelaan Verhaeghen tevreden over evolutie der zaak. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

K.M., 1969 (informatie)

K.M., Informatie - weekeinde te Sint- Gillis- Dendermonde. Mars op Gent afgelast. In : Het Volk, 79 (1969) (16 juni).

K.M., 1969 (onderpastoor)

K.M., Onderpastoor Verhaeghen aanvaardt benoeming te Nieuwkerken. In : Het Volk, 79 (1969) (21 mei), p. 1 en 5.

K.M., 1969 (samenscholingsverbod)

K.M., Samenscholingsverbod te Sint- Gillis- Dendermonde. In : Het Volk, 79 (1969) (10 juni).

K.M., 1970 (kapelaan)

K.M., Kapelaan Verhaeghen verlaat zaterdag Sint. - Gillis - Dendermonde. In : Het Volk, 80 (1970).

K.M., 1970 (woelige)

K.M., Woelige zondagmorgen te St. - Gillis - Dendermonde. In : Het Volk, 80 (1970) (2 maart).

Kontestatie laait opnieuw hoog op te St. - Gillis - Dend.

In : De Voorpost, 23 (1970) 10 (7 maart), p.1.

Kort genoteerd. Priesterraad 17 juni. In : Kerk en Leven, (1970) (2 juli).

IDL, 1969

IDL, St.- Gillis in het harnas tegen het bisdom. Volkse betogingen ten gunste van kapelaan Verhaegen. In : De Standaard, (1969) (24 maart), p. 5.

Leraar te Aalst laat pamfletten pro Pastoor De Brouwer verspreiden te St. Gillis Dendermonde. In : Gazet van Antwerpen, (1969) (21 juni).

Lezers schrijven, Punt... andere regel. In : 't Palieterke, (1969) (4 september), p. 10.

M.O., 1970

M.O., Kapelaan Verhaeghen II. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

Morgen beslissing over onderpastoor van Sint- Gillis- Dendermonde ?

In : Het Volk, 79 (1969) (16 april).

Nog geen beslissing over onderpastoor van Sint- Gillis- Dendermonde.

In : Het Volk, 79 (1969) (31 april).

NYS, 1969 (overplaatsing)

NYS (J), "Ik heb nooit enige overplaatsing geweigerd". Zo ziet onderpastoor Verhaeghen de troebelen in Sint - Gillis - Dendermonde.

In : Het Volk, 79 (1969) 122 (28 mei), p.1 en 8.

NYS, 1969 (inspraak)

NYS (J.), Inspraak. In : Het Volk, 79 (1969) 70 (24 maart), p. 1 en 4.

NYS, 1970

NYS (J.), Onderpastoor Verhaeghen ontslagen uit bisdom Gent.

"Misschien word ik priester-arbeider".

In : Het Volk, 80 (1970) (18 maart).

OMBLETS, DE COCK, VANDERPLASSCHE, 1969 (praten)

OMBLETS (J), DE COCK (E), VANDERPLASSCHE (R), Praten over geval - Verhaeghen.

In : Het Laatste Nieuws, 82 (1969) 56 (7 maart), p. 3.

OMBLETS, DE COCK, VANDERPLASSCHE, 1969 (teveel)

OMBLETS (J), DE COCK (E), VANDERPLASSCHE (R), Teveel mens en te weinig priester ? Populariteit van onderpastoor verdeelt Sint-Gillis-Dendermonde in twee clans.

In : Het Laatste Nieuws, 82 (1969) 56 (7 maart), p. 1.

Onderpastoor Verhaeghen blijft te Nieuwkerken. 'Nog een kans tot collegiale samenwerking'. In : Het Volk, 80 (1970) (7 augustus).

Opening De Brouwersroute lokte grote belangstelling in Haaltert.

In : Aktueel, (1992) (7 oktober).

Op 20 september wordt de Jozef De Brouwer route officieel ingereden.

Een ontwerp van het gemeentebestuur, sportraad, sportdienst KWCT en VTB-VAB. In : Aktueel, (1992) (9 september).

Oud- pastoor, Z.E.H. Jozef De Brouwer, overleden. In: Kerk en Leven,

(1984) (9 juli).

PAC, 1969 (geschil)

PAC, Geschil in St. - Gillis : Lange of korte weg voor kerkhernieuwing. Gesprek met de pastoor en Mgr. De Kesel.

In : De Standaard, (1969) (26 maart), p.5.

PAC, 1969 (dialoog)

PAC, Open dialoog kan toestand in St.- Gillis normalizeren. Spanningen dreigen parochiegemeenschap te splitsen.

In : De Standaard, (1969) (26 augustus), p. 4.

PAC, 1969 (Sint-Gillis-Dendermonde)

PAC, Sint - Gillis - Dendermonde wil moderne onderpastoor houden. Algemeen protest tegen overplaatsing onderpastoor Verhaeghen. In : Het Nieuwsblad, (1969) (10 maart), p.3.

Pastoor De Brouwer nam afscheid. In : Het Volk, (1983) (25 maart).
P.E., 1984

P.E., E.H. De Brouwer overleden, geschiedkundige met enorme verdiensten. In : Het Volk, (1984) (12 juli).

P.M., 1969

P.M., Geen 0 te veel. In : Het Volk, 79 (1969) (14 augustus).

Priesterraad Gent hoorde verslag van onderzoekscommissie-Verhaeghen. In : Het Volk, 80 (1970) (18 juni),.

Priesterraad kwam te Gent bijeen. Naar een definitieve oplossing te Sint - Gillis - Dendermonde.
In : Het Volk, 80 (1970) (30 april).

Rijkswacht moest Monseigneur De Kesel beschermen tegen vijandige menigte. Onder politie-escorte (en gejuw) in en uit de kerk.
In : Het Volk, 79 (1969) 94 (22 april), p. 1 en 7.

Ruit van pastorie te St. - Gillis - Dendermonde stukgeschoten.
In : Het Volk, 81 (1971) (...oktober).

Sint- Gillis- Dendermonde doet een beroep op pastorale raad.

Slogans te St. - Gillis - Dendermonde. In : Het Volk, (1969)
(2 augustus), p. 16.

St. - Gillis in het harnas tegen het bisdom. Volkse betogingen ten gunste van kapelaan Verhaeghen.
In : De Standaard, (1969) (24 maart), p.5.

U.E., 1969

U.E., Geen raadszitting over zaak Verhaeghen te St.- Gillis.-
Dendermonde. In : Het Laatste Nieuws, 82 (1969) (13 oktober).

VAN HECKE, 1964 a

VAN HECKE (R.), Z.E.H. Jozef De Brouwer, de nieuwe pastoor van
St.- Gillis- Dendermonde. In : De Voorpost, 18 (1964) 37
(19 september), p. 1 en p. 18.

VAN HECKE, 1964 b

VAN HECKE (R.), Z.E.H. Jozef De Brouwer, de nieuwe pastoor van
St.- Gillis- Dendermonde. In : De Voorpost, 18 (1964) 38
(26 september), p. 16.

VAN HESE, 1969

VAN HESE (I.), St. Gillis Dendermonde. In : Het Volk, 79 (1969) 100
(29 april), p. 2.

VERHAEGHEN, 1969

VERHAEGHEN (G.), Een 0 te veel. In : Het Volk, 79 (1969)
(13 augustus).

VERHAEGHEN, 1970

VERHAEGHEN (G), Na bespreking met pastoor Decubber te Aalst.
Een mededeling van onderpastoor Gilbert Verhaeghen.
In : Gazet van Antwerpen, 80 (1970) (4 april), p. 3.

Vernieuwing van de pastorale raad ter sprake. Vandaag Priesterraad te
Gent. In : Het Volk, 80 (1970) (24 april).

VERRUIMD ACTIEKOMITEE, 1969

VERRUIMD ACTIEKOMITEE, Kapelaan Verhaeghen geen gekontesteerd
priester. In : De Standaard, (1969) (1 april).

V.L., 1970

V.L., Kapelaan Verhaeghen IV. In : Het Volk, 80 (1970) (2 april).

V.S., 1969

V.S., Sint- Gillis- Dendermonde. In : Het Volk, 79 (1969) (12 april).

W.D.G., 1992 (achthonderd)

Achthonderd fietsers op Jozef De Brouwerpad. In : Het Volk, 102 (1992) (september).

W.D.G., 1992 (fietsers)

W.D.G., Fietsers rijden verloren in Haaltert. In : Het Volk, 102 (1992) (11 juli).

W.D.G., 1992 (VTB)

W.D.G., VTB - Haaltert pakt in najaar uit met Jozef De Brouwerfietsroute. In : Het Volk, 102 (1992) (juni).

Zaak E.H. Verhaeghen. In : Kerk en Leven, (1970) (22 augustus).

b. Bijdragen over Jozef De Brouwer.

DE LOOSE, 1992.

DE LOOSE (W.), Haaltert. Jozef De Brouwerroute. Haaltert : De Loose W., 1992, 16 p.

DEVOS, 1984.

DEVOS (A.), STOCKMAN (L.), Ere- Pastoor Jozef De Brouwer bekroond met de 'Frans De Potter - Jan Broeckaertprijs' op het colloquium van de kringen voor Geschiedenis te Aalst. In : Land van Aalst, Aalst : Oostvlaams verbond van kringen voor geschiedenis, 1984, p. 193 - 224.

Provinciale (17de) Kultuurdag. Gent : s.n., 1965, 15 p.

In Memoriam E.H. Jozef De Brouwer, Ere- voorzitter Heemkring Haaltert. In : Mededelingen Heemkring Haaltert, Haaltert, 1984, p. 45 - 49.

c. Brieven

COPPIETERS, 1944 a.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 12 september 1p.

COPPIETERS, 1944 b.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 13 oktober 1p.

COPPIETERS, 1945 a.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 26 januari, 1p.

COPPIETERS, 1945 b.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 14 februari, 1p.

COPPIETERS, 1946 a.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 24 mei, 1p.

COPPIETERS, 1946 b.

COPPIETERS (H.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisdom Gent, 15 september, 1p.

DE KESEL, 1957

DE KESEL (L.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer. Bisschoppelijk Seminarie Gent, 15 februari 1957, 1p.

SCHELFHOUT, 1956 a

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. compensatievergoeding. Bisdom Gent, 14 januari, 1p.

SCHELFHOUT, 1956 b

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 30 oktober, 1p.

SCHELFHOUT, 1956 c

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 22 november, 1p.

SCHELFHOUT, 1956 d

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 19 december, 1p.

SCHELFHOUT, 1957 a

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 5 januari, 1p.

SCHELFHOUT, 1957 b

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 12 februari, 1p.

SCHELFHOUT, 1957 c

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Bisdom Gent, 22 maart, 1p.

SCHELFHOUT, 1959

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. compensatievergoeding. Bisdom Gent, 16 mei, 1p.

SCHELFHOUT, 1960 a

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. compensatievergoeding. Bisdom Gent, 17 februari, 1p.

SCHELFHOUT, 1960 b

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. compensatievergoeding. Bisdom Gent, 26 maart, 1p.

SCHELFHOUT, 1960 c

SCHELFHOUT (O.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. compensatievergoeding. Bisdom Gent, 2 april, 1p.

VAN ISACKER, 1956 a

VAN ISACKER (K.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Antwerpen, 2 november, 2p.

VAN ISACKER, 1956 b

VAN ISACKER (K.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Antwerpen, 15 november, 1p.

VAN ISACKER, 1957

VAN ISACKER (K.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. bijdrage over Daens. Antwerpen, 18 maart, 1p.

VAN PETEGHEM, 1964

VAN PETEGHEM (L.A.), Brief gestuurd aan Jozef De Brouwer i.v.m. vernieuwingen in de kerk. Bisdom Gent, 11 december, 1p.

d. Ego-documenten van Jozef De Brouwer

DE BROUWER, s.d. a

DE BROUWER (J.), s.l., s.n., s.d., 18 p.

DE BROUWER, s.d. b

DE BROUWER (J.), Geschied- en heemkundige activiteiten, s.l., s.n., s.d., 6 p.

DE BROUWER, s.d. c

DE BROUWER (J.), Uitgaven, s.l., s.n., s.d., 5 p.

DE BROUWER, s.d. d

DE BROUWER (J.), s.l., s.n., s.d., 8 p.

DE BROUWER, s.d. e

DE BROUWER (J.), Werking voor het 'Komitee voor Recht en Naastenliefde', s.l., s.n., s.d., 7 p.

DE BROUWER, s.d. f

DE BROUWER (J.), Doodsprentje, s.l., s.n., s.d., 1 p.

DE BROUWER, 1927

DE BROUWER (J.), Le mouvement flamand et le gouvernement belge. s.l., s.n., 1927, 7 p.

DE BROUWER, 1943 (brief)

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan dr. Elias = leider der eenheidsbeweging en aan den Hoogen Raad van Leiding. s.l., s.n., 1943, 3 p.

DE BROUWER, 1943 (stamboom)

DE BROUWER (J.), Stamboom. s.l., s.n., 1943 (28 februari), 1p.

DE BROUWER, 1944 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Z.E.H. De Kesel, geestelijk bestuurder van het Groot-Seminarie te Gent.
s.l., s.n., 1944, 4 p.

DE BROUWER, 1944 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Z.E.H. De Kesel, geestelijk bestuurder van het Groot-Seminarie te Gent.
s.l., s.n., 1944, 2 p.

DE BROUWER, 1945 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Coppieters. s.l., s.n., 1945 (januari), 1 p.

DE BROUWER, 1945 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Z.E.H. De Kesel, geestelijk bestuurder van het Groot-Seminarie te Gent.
s.l., s.n., 1945, 1 p.

DE BROUWER, 1946 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Coppieters op 22 mei 1946. s.l., s.n., 1946, 1 p.

DE BROUWER, 1946 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Coppieters op 14 juni 1946. s.l., s.n., 1946, 2 p.

DE BROUWER, 1946 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Coppieters op 21 oktober 1946. s.l., s.n., 1946, 6 p.

DE BROUWER, 1956 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Karel Van Isacker i.v.m. bijdrage over Daens op 12 november 1956, s.l., s.n., 1956, 1p.

DE BROUWER, 1956 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m.
bijdrage over Daens op 20 november 1956, s.l., s.n., 1956, 1p.

DE BROUWER, 1956 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m.
bijdrage over Daens op 13 december 1956, s.l., s.n., 1956, 1p.

DE BROUWER, 1956 d

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Karel Van Isacker i.v.m.
bijdrage over Daens op 21 december 1956, s.l., s.n., 1956, 1p.

DE BROUWER, 1956 e

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m.
bijdrage over Daens op 28 december 1956, s.l., s.n., 1956, 1p.

DE BROUWER, 1957 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m.
bijdrage over Daens op 15 januari 1957, s.l., s.n., 1957, 1p.

DE BROUWER, 1957 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m.
bijdrage over Daens op 30 januari 1957, s.l., s.n., 1957, 1p.

DE BROUWER, 1957 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Kan. De Kesel i.v.m.
bijdrage over Daens op 13 februari 1957, s.l., s.n., 1957, 1p.

DE BROUWER, 1957 d

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Karel Van Isacker i.v.m.
bijdrage over Daens op 13 maart 1957, s.l., s.n., 1957, 1p.

DE BROUWER, 1958

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Calewaert i.v.m.
compensatievergoeding op 16 januari 1958. s.l., s.n., 1958, 2p.

DE BROUWER, 1960 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m. compensatievergoeding op 24 maart 1960. s.l., s.n., 1960, 1p.

DE BROUWER, 1960 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m. compensatievergoeding op 30 maart 1960. s.l., s.n., 1960, 1p.

DE BROUWER, 1960 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. Schelfhout i.v.m. compensatievergoeding op 6 april 1960. s.l., s.n., 1960, 2p.

DE BROUWER, 1964 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Mgr. De Kesel op 12 november 1964. s.l., s.n., 1964, 2p.

DE BROUWER, 1964 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Leonce-Albert Van Peteghem, bisschop van Gent op 10 december 1964. s.l., s.n., 1964, 1p.

DE BROUWER, 1966 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Leonce-Albert Van Peteghem, bisschop van Gent i.v.m. Leuven op 17 mei 1966. s.l., s.n., 1966, 1p.

DE BROUWER, 1966 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Leonce-Albert Van Peteghem, bisschop van Gent i.v.m. Leuven op 20 mei 1966. s.l., s.n., 1966, 2p.

DE BROUWER, 1966 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Kardinaal – aartsbisschop Suenens i.v.m. Leuven op 16 september 1966. s.l., s.n., 1966, 2p.

DE BROUWER, 1968 a

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Pro-Rektor J. De Somer i.v.m. Leuven op 20 januari 1968. s.l., s.n., 1968, 1p.

DE BROUWER, 1968 b

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Pro-Rektor J. De Somer i.v.m. Leuven op 23 januari 1968. s.l., s.n., 1968, 1p.

DE BROUWER, 1968 c

DE BROUWER (J.), Brief gestuurd aan Kardinaal – aartsbisschop Suenens i.v.m. Leuven op 3 februari 1968. s.l., s.n., 1968, 1p.

2. Boeken

DE LOOSE (W.), Haaltert van 1830 tot 1976. Bijdrage tot de geschiedenis van het politieke en sociale leven. Haaltert : Heemkundige Kring, 1995, 296 p.

DE WEVER (B.), Greep naar de macht : Vlaams-nationalisme en Nieuwe Orde : het VNV 1933-1945. Tielt : Lannoo, 1994, 701p.

VERDOODT (F.J.), Geschiedenis is nooit geschiedenis. Een inleiding tot de geschiedenis, het gedachtengoed en de instellingen van de Hedendaagse Tijd. Gent : Academia Press, 1997, 303p.

SEBERECHTS (F.), Ieder zijn zwarte : verzet, collaboratie en repressie. Leuven : Davidsfonds, 1994, 221p.

